

banka ve

EKONOMİK

yorumlar

AYLIK DERGİ

MART 1982 • YIL : 19 • SAYI : 3

FİYATI : 100 LİRA

Okullara Mektup /5

Bankacılığımızda

Mustafa İskender /7

Necdet Durakbaşı

Ekonomik Göstergeler /10

Ekonomik yorumlar /11

Prof. Dr. Erdoğan Akin

Prof. Dr. Esat Cam

Prof. Dr. İsmet Girtili

Prof. Dr. Erdoğan Teric

Türkiye'de Kartallar ve

Rekabet Sınırlamalarının

İçkin Önemleri /37

Prof. Dr. Ergun Özsunay

Ayın Ekonomik Ölayatı /38

Doç. Dr. Yıldırım Kılıç

Sermaye Piyasası /45

Doç. Dr. Şeref Turan

İşyerlerinde Eğitim /51

Besim Baykal

Sermaye Piyasası ve

Hukuki Düzenleme /61

Azmi Fertekliği

Yeni Yayınlar /65

Av. Dr. Haluk A. Kocaboğulu

Türkiye'de yazılı anayasalar. Niçin yeni bir
anayasa? Ön çalışmalarını süren an
ayasa üzerine görüşler, öneriler
1961 Anayasası ve ötesi

**BEYNELMİLEL NORNMLARA UYGUN
YÜKSEK KALİTELİ
MUHTELİF TİP VE ÇAPLARDA**

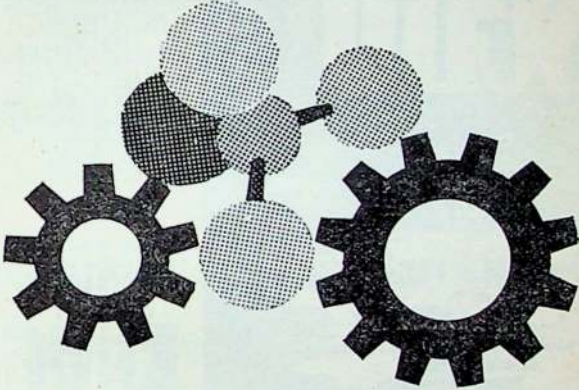

devlet,
milli bankalar ve halk
iştirakinin kurduğu bir
sanayi müessesesi

**ÇELİK HALAT VE
TEL SANAYİİ A.Ş.**

muhtelif tip vinç saasandır esonda) ehaval nakliyat TELEFONİK-TELESİJ-TELESKI
maden ihraç edozer-ekrayper-ekskavatör edrnlz dikme-GERME-MANEVRA
elektrik nakilleri topraklama stalezlyon antenleri dikme HALATLAR!
ayatak koltuk yaylarında eblaklet jant TELLERİNDE
ayüksek rezistanalı ÇELİK TELLER

**Kimya sanayi
yardımcı maddeleri
tüm endüstrinin
vazgeçilmez unsurlarıdır.**

.Türk-Henkel tüm üretimi ile
ihracat yapan tekstil, deri,
metal ve gıda gibi sanayi
kollarının kalite garantisidir.

Her tüten bacada bir Türk-Henkel mamulü...

1512

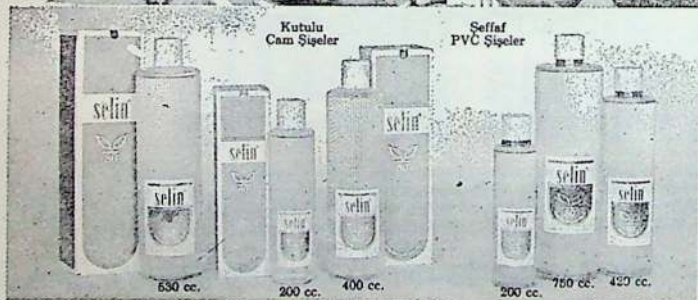
Selin®

LİMON KOLONYASI

*Doğanın
Saf Damlası...*

Bir yaşantı düşünün... Serinlik ormanında...
Kokuların parçalarında...
Doğanın kaynağında.
Selin'in her damlasında
bir doğa parçası gizlidir.

Garanti sözü

Yürürlükte olan en yüksek faizi
vermeyi garanti ediyoruz.

Garanti'ye gelin, şartları siz seçin.

İster uzun, ister kısa vadeli tüm tasarruflarınız için:

**Gelin şubelerimize,
yüksek kazanç yollarını
birlikte arayalım.**

 **TÜRKİYE
GARANTİ
BANKASI**

**BUZDOLABI,
ÇAMAŞIR MAKİNESİ,
TERMOSIFON,
KLİMA CİHAZI,
FIRIN,
TELEVİZYON,
ELEKTRİK SÜPÜRGESİ.**

ÜSTELİK ARÇELİK!

ARÇELİK

banka ve
ekonomik
yorumlar
Aylık Dergi

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A. Ş.

Adına Sahibi

Kemal Kurdaş

Yazı İşleri Müdürü

Prof. Dr. Mustafa A. Aysan

Danışma Kurulu

Dr. Öztin Akgüç • Prof. Dr. Erdoğan Alkin • Dr. Orhan Altan • Prof. Dr. O. Fikret Arkun • Dr. Aydemir Aşkin • Besim Baykal • Prof. Dr. Kenan Bulutoğlu • Prof. Dr. Nasuhi Bursal • Ege Cansen • Prof. Dr. Lâtif Çakıcı • Mehmet Gün Çalika • Şinasi Çelikkol • Özer U. Ciller • Bülend Çorapçı • Ahmet Demirel • Necdet Durakbaşı • Aydın Dünder • Kaya Erdem • Tarhan Erdem • Özhan Eroğuz • Oktay Ersoy • Prof. Dr. Cumhuri Ferman • Prof. Dr. Emre Gönensay • Memduh Güpgüpoğlu • Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu • Erhan Işıl • Av. Dr. Halûk Kaabaaloğlu • Prof. Dr. Müh. Kemal Kafalı • Adnan B. Kafaçoğlu • A. Nazif Keyman • Doç. Dr. Yıldırım Kilkis • Prof. Dr. Kemal Kurtuluş • Nuh Kuşçulu • Doç. Dr. Orhan Morgil • Ziya Nebioğlu • Ergin Nena • Rahm. Önen • Ertan Özgür • Selâhattin Özmen • Prof. Dr. Ergun Özsunay • Prof. Dr. Reha Poroy • Osman Nuri Torun • Prof. Dr. Kemal Tosun • Av. Fikret Tuncer • Doç. Dr. Gül G. Turan • Doç. Dr. Şeref Türen • Dr. T. Gün-gör Uras • Dr. Halûk Ünal • Doğan Yalim • Doç. Dr. Ahmet Yüksel •

Basım-Yayım Danışmanı

M. Tarık Yaşa

OKURLARA
MEKTUP

Sevgili Okurlarımız,

Dergi'de genellikle ekonomik konular işlenmekte, bu arada bankacılık üzerinde durulmaktadır. «Ekonomik Yorumlar» bölümünde ise diğer güncel konular da tartışılmaktadır. Nitekim bu sayıda «Anayasa» ele alınmıştır. Dergi'nin 1982 yılı yayım programına göre, her sayıda bir inceleme yazısına yer verilecektir. Dr. Öztin Akgüç'ün Ocak, Prof. Dr. Ergun Özsunay'ın Şubat ve Mart sayılarında yer alan yazıları; bunun örneğini teşkil etmektedirler.

Öte yandan Dergi'de, araştırmaya dayanan ve fakat uygulamalara ışık tutan yazılara da yer vermek istiyoruz. Şöyle ki: Türkiye'de ekonomi ve işletmecilik dallarında çok sayıda öğretim kurumu faaliyette bulunmaktadır. Bu kurumlarda birçok öğrenci, lisansüstü ve doktora seviyesinde öğrenim görmektedir. Bunların bir kısmı kariyere kalmakta, hazırladıkları tezleri başarıyla savunular, «doçent» unvanını almaktadırlar. Bildiğimiz kadarıyla bu doktora ve doçentlik tezlerinden büyük kısmı yayımlanamamaktadır. Bu emek ürünü çalışmaların, teori ve uygulama açısından, ilgili jürileri etkilemek ve bazı bilimsel yazılara kaynak olmaktan öte bir işlevleri yok gibidir. Söz konusu doktora ve doçentlik tezlerinin iyi hazırlanmış özetlerini Dergi'de yayımlanmaya hazırız. Böylece hem bu değerli çalışmalar gün ışığına çıkacak, hem de uygulamacıların yararlarına sunulmuş olacaktır.

Saygılarımızla,

AYLIK DERGİ

MART 1982

YIL : 19

SAYI : 3

100 LİRA

İDARE YERİ : Çatalçeşme Sokak No. 17, Kat: 4; Cağaloğlu-İstanbul • **TELEFON:** 26 34 11
• **YAZIŞMA :** P.K. 769; Karaköy - İstanbul • **AÇIKLAMA :** Dergimizde çıkan yazılar kaynak göstermek şartıyla iktibas edilebilir • **YILLIK ABONE :** 1.200.— TL.; Öğrencilere 600.— TL. • **İLAN FİYATLARI :** Arka kapak 15.000.— TL., Kapak içleri 10.000.— TL., Tam Sayfa 7.500.— TL., Yarım Sayfa 4.000.— TL., Renk Farkı 3.000.— TL. • **BASKI :** Met/Er Matbaası; Çemberlitaş - İstanbul; Telefon 28 28 90 • **Tarihi :** 26 Şubat 1982

HİSARBANK

Müteahhit gibi yapıcıdır

Sanayici gibi planlıdır

İthalatçı gibi bilinçlidir

İhracatçı gibi girişkendir

Tüccar gibi yeteneklidir

İşadamı gibi mütesebbistir

HİSARBANK

'Kale gibi banka'

BANKACILIĞIMIZDA MÜŞTERİ İLİŞKİLERİ

NECDET DURAKBAŞA

BANKACILIK bir hizmet sektörü olarak bilinir. Bu yönden bankalarımız fırsat düştükçe iyi hizmet verdiklerini vurgularlar. Ama gerçekte bu böyle midir?

Örnekler ne yazık ki, bankalarımızın iyi hizmet verdiğini doğrulamıyor. 30 yılı aşkın meslek yaşamımda en alt düzey elemanından en üst düzey yöneticisine kadar bu yönde o kadar bol ve değişik örneklerle karşılaşmışımdır ki... Bankaya müşteri olmak, hele de kredi müşterisi olmak, ayrıca, geçici de olsa biraz sıkıntıda kredi müşterisi olmak çoğu kez beklentileri boşa çıkarır.

Hesaba geçecek, aynı şehirde kendi bankasına ya da bir başka bankaya ait bir çekin bile tahsil işlemini yapmaktan üşenip, «şuradan şuraya, gidip o şubeden tahsil ederseniz» diyen gişe memur ya da şefinden mi sözetmeli? Yoksa, açıktan reeskont senedi ya da bir belgeye gereksiz noter tasdiki, ya da kredi kararı iyi bir mali bünye incelemesine dayatılmadığından gereksiz yere ipotek, kefil v.b. teminatlar isteyerek müşterilere yersiz külfet yükleyen yöneticilerden mi sözetmeli? Ya da müşterisine dürüst hesap vereceğine kazık atmaya yeğleyen bankalarımızdan mı?

Bankalar Birliğimizce bankalarımız arasında istihbarat - mali tahlil konusunda yapılması tasarlanan bir iş-

birliği girişiminin nasıl başarısızlığa uğradığına Ocak/1982 sayımızda değinmiştim.

Bankacılıkta kullanılabilecek basılı kâğıtlarda da bir işbirliği yapılabilece ne kadar iyi olur? Ama, nerede?. Hayal kırıklığından ürkerek Bankalar Birliği bu konuda bir girişime bile cesaret edemiyor.

Çoğu bankada o çarşaf çarşaf taahhütname ya da sözleşme örnekleri nedir? Hepsi tek yanlı. Hepsi müşteri ile eşitlik ilkesini umursamayan, onu küçümseyen, yalnız hukuki anlaşmazlıklar açısından düzenlenmiş birer belge.

Oysa, müşteri «velinimetimiz» ondan kazanıyoruz. Onlar toplumun bir parçası olduğuna göre, onlara hizmet vermek topluma hizmet vermek değil mi? İşleri engelliyerek neyi kazanacağız?

Batı bankacılığının çok bilinen hizmet uygulamaları bile henüz bankacılığımıza girmiş değil. Örneğin, bir çeşit çek kartı uygulaması (*). Çek kullanımının geliştirilmesi için herkese değil, ancak lâıyk olana ve formalitesiz çek kartı verilmesi; lâıyk olanın bu sisteme dahil 2 kişinin referansı ve gereğinde istihbarat ile saptanması.

(*) Bkz. N. Durakbaşa, «Çek Kartı ve Bankalarımızda Uygulama İmkânları», Banka ve Ekonomik Yorumlar, 1972/Mayıs sayısı.

Başlangıçta bir süre, uygulama yaygınlaşana kadar her çek yapacağı azami bir tutarla sınırlı tutulabilir. Böyle yapılacağına herkese çek kartı vermeğe kalkışılıyor, bu yüzden de kart üzerinde imza ile yetinileceğine ayrıca fotoğraf isteniyor. Her çek yapacağına bir tutarla sınırlı olmak üzere Bankaca ödeme garantisi verilirken öte yandan da mevduatın blokajı yoluna gidiliyor.

Önerdiğimiz uygulamada, hesabın kırmızı bakiye vermesi, bu kırmızı bakiyeye serbest faiz düzeninde yüksek faiz istenmesi, böylece yüksek verim elde etmekle birlikte müşteriye de değerli bir hizmet sunulması mümkün olacaktır.

«Kredilemede müşteriye teker teker tanımalı; onların sorunlarına sahip çıkmalı; bu yolla en verimli işlemleri bankaya çekebilir, hiçbir zorlamaya gerek kalmadan yüksek verim sağlayabilirsiniz» deseniz, sizi ütöpik bulurlar. Toptan işlerle uğraşmayı birey ile uğraştığınız için yaklaşımınızı yadırgarlar. Onlara göre kestirmeden yüksek verim yolları dururken zor yollara ne hacet?

Serbest rekâbete hayır diyenler bunlar... Çünkü, «bulanık suda balık avlamak» kolaylarına geliyor.

Bankacılığımızda çoğu kez müşterisi de bankacısı da iyi ve hızlı hizmeti, sorumsuz yetki kullanımında arıyor. Bu düşünce değişmedikçe ne olur?

Bankacılığımızı haysiyetine yarışır, ciddi, itibarlı düzeyine ulaştırmayız.

Bu aksaklıkların nedenleri nelerdir ve giderilmesi önlemleri nedir?

Ön planda bilgi noksanlığı geliyor. En küçüğünden en üst düzey elemanına kadar bilgi noksanı diz boyu. Servisteki eleman neyi niçin yaptığını bil-

miyor. Çünkü iyi öğretilmemiş; çünkü iyi eğitilmemiş. Yönetici, koltuğunun güvencesini uzun süreli değil, kısa süreli başarılarında arıyor. Kendisine hâkim olan Bankacılığa özge bir ağırbaşlılık, bir sorumluluk anlayışı yok.

Şu halde, uygulamaya da önem verecek, yüksek okul düzeyinde bir kuruma gereksinme var. İşletme Fakültesi bir ara böyle bir okulu oluşturmaya çalışıyordu. Bu okul Bankalar Birliğine bağlı olarak da kurulabilir.

Bankalar Birliği ya da bu okul, lise ve üniversiteyi bitirenler için ayrı ayrı olmak üzere, örneğin iki değişik düzeyde «Bankacılık Sertifikası» sınavları ve bu sınavlar için kurslar açabilir. Bankalarımız Bankalar Birliği aracılığı ile bu kurslarda başarıyı, gerek bankaya giriş için gerekse meslekte yükselme için zorunlu sayarlar ise, Bankacılığımızda hizmet standartları yükselir. Ve zamanla yeterli bilgi ile donatılmış üst düzey yöneticileri yetişmiş olur.

Bankacılığımızda son yıllarda hizmet düzeyi gelişeceğine gitgide düştü deniyor. Bunda, kötü yönetim kadar, sendikacılığın bir kısım bankalarımızda görülen aşırı ve hatalı uygulaması da etkili olsa gerek.

Bankacılığımız, rekâbeti önleyen «centilmen» anlaşmaları ile bir yere gidemez. Bankacılığımızın kendi kendine bir silkinmesi ve kapkacılığı bir yana bırakıp ciddiyet ve iyi niyetle bu mesleğin hakkını verecek önlemleri işbirliği ile alması beklenir.

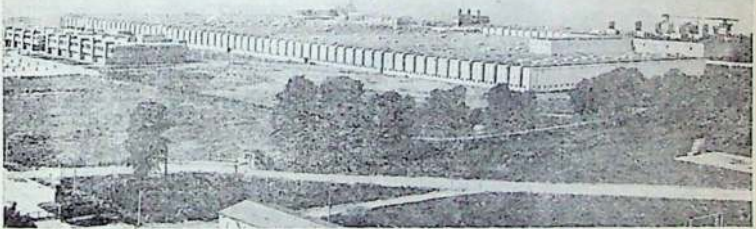
Bu bekleyiş toplumun bekleyişi-dir. Zamanında karşılanmazsa ergeç bir başka yol ile bunun karşılanması na gidilecektir.

Görünen köy kılavuz istemiyor.

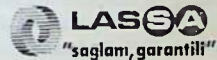
Bu yazı bizbize bir dertleşme; bir özeleştiri. Bundan ibaret!..

**Dış ülkelerin de
güvenle kullandığı lastik...
LASSA**

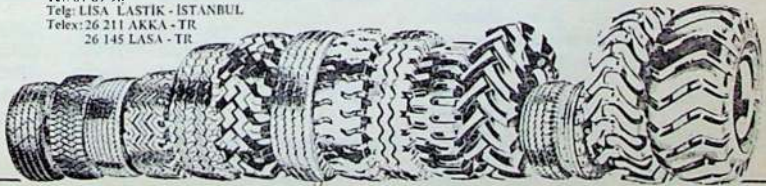
1981 yılı ihracatımız, 15 milyon doları aştı.

**Lassa lastikleri, İngiltere, İsveç,
İran, Pakistan, Kuveyt, Irak, Mısır, Lübnan
ve Kıbrıs'a ihraç ediliyor.**

Büyükdere Cad. Zincirlikuyu Kavşağı Ak İş Hanı, Levent - İSTANBUL
Tel: 67 67 90
Tel: LİSA LASTİK - İSTANBUL
Telex: 26 211 AKKA - TR
26 145 LASA - TR

ekonomik göstergeler

	1979	1980	1981		
			Ekim	Kasım	Aralık
T. C. MERKEZ BANKASI					
Altın ve döviz mevcudu (milyon \$)	651.1	1161.4	1306.5	1231.9	1101.2
Tedavüldeki banknotlar (milyon TL.)	182877	278615	368600	361614	386445
Merkez Bankası kredileri (milyon TL.)	382138	655183	821861	818515	920251
Hazineye kısa vadeli avans (milyon TL.)	91740	188734	226458	232541	261895
BANKALAR (milyon TL.)					
Toplam Mevduat	490017	813759	1208397	1266631	
Ticari	155976	286963	307934	298329	
Tasarruf	235871	383101	715717	748569	
Vadesiz Tasarruf	144493	196503	194716	190604	
Vadeli Tasarruf	91378	186598	521000	557965	
Resmi	50925	84125	123896	155011	
Bankalar	45916	56859	54648	56569	
Diğer Mevduat	1329	2711	6202	8152	
Toplam Krediler	456601	803997	1195742	1216235	
Tarım	115946	194836	272510	287302	
Kalkınma Bankaları	23831	42591	57771	60114	
Küçük Esnaf ve Sanatkâr (Meslek)	28088	37239	57505	59688	
İpotek Karşılığı (Gayrimenkul)	13303	15214	17528	18035	
Denizcilik	...	3750	10142	11221	
Ticari, Sınai, sair	271365	503137	771285	771233	
İller Bankası	9067	7229	9000	8642	
PARA ARZI (milyar TL.)	453.3	678.1	849.6	809.7	872.8
FİYATLAR (1963 = 100; Tic. Bak.)					
Toplan Eşya Fiyatları İndeksi	1577.8	3071.4	3721.1	3794.9	3858.8
Gıda Maddeleri ve Yemler	1349.0	2768.3	3240.4	3330.6	3395.9
Sanayi Hammadde ve Yarı Mamul	1959.1	3576.6	4522.2	4568.7	4630.4
İstanbul Geçinme İndeksi	1907.5	3339.5	4157.8	4246.0	4294.5
Ankara Geçinme İndeksi	1500.2	2799.3	3414.3	3511.5	3523.2
DIŞ ÖDEMELER (milyon \$)					
Dışalım	5064.5	7667.3	7148.3	7948.6	8910.0
Dışsatım	2261.2	2910.1	3495.4	4047.6	4702.0
İşçi Dövizleri	1691.7	2071.0	2110.0	2296.0	2489.6

1 — Rakamlar yıl ve ay sonları itibarıyla birikmeli (kümülatif)'dir.

2 — Toplam kredilere ve kalkınma bankası kredilerine, Devlet Yatırım Bankası kredileri dahil değildir.

3 — T.C. Merkez Bankası durumu 31 Aralık 1981 değil, 1 Ocak 1982 tarihi itibarıyla'dır.

ekonomik yorumlar

AÇIK OTURUM

KATILANLAR :

- Prof. Dr. Esat ÇAM
- Prof. Dr. İsmet GİRİTLİ
- Prof. Dr. Erdoğan TEZİÇ

YÖNETEN :

- Prof. Dr. Erdoğan ALKİN

Türkiye'de yazılı anayasalar. Niçin yeni bir anayasa? Yeni anayasa üzerine görüşler, öneriler.

ALKİN — Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, mart sayısı açık oturumunu «Anayasa» konusuna ayırdı. Sayın Giritli, siz 1961 Anayasası'nın hazırlıkları içerisinde bulunuyordunuz. Bize bu çalışmalar hakkında topluca bilgi verebilir misiniz?

1961 anayasası

GİRİTLİ — 1961 Anayasası'nın hazırlanması ile ilgili çalışmalarını şu şekilde özetlemek mümkündür : 27 Mayıs sabahının erken saatlerinde Türk Silahlı Kuvvetleri -ki henüz Milli Birlik Komitesi teşekkül etmemişti- İstanbul'da Ord. Prof. Dr. Sıddık

Sami Onar'ın başkanlığında 7 üye İstanbul'dan, 3 üye Ankara'dan olmak üzere toplam 10 kişilik bir komisyon oluşturdu. Bu komisyon, «İstanbul Anayasa Komisyonu» adı ile Anayasa tarihimize geçmiştir. Komisyonunda çıkan bazı görüş ayrılıkları, bilhassa çalışmaların uzaması ve bunların da ötesinde yeni anayasayı bir kurucu meclise hazırlatmanın daha doğru olacağı düşüncesinin kamuoyunda ağır basması üzerine, bilindiği gibi Milli Birlik Komitesi 156 ve 157 sayılı Yasaları çıkararak Kurucu Meclis'i oluşturdu. Kurucu Meclis, 6 Ocak 1961'de ilk çalışmalarına başladı. 22 kişilik bir anayasa ve bir de seçim komisyonu oluşturdu. Bu komisyonla-

rın hazırladığı anayasa tasarısı 27 Mayıs Devrimi'nin birinci yıldönümü olan 27 Mayıs 1961'de onaylandı. 9 Temmuz'da halkoyuna sunuldu. Ve 20 Temmuz 1961'de de Resmi Gazete'de yayınlanarak, Türk siyasal hayatının 1876, 1921 ve 1924'den sonra, 4'üncü yazılı anayasası olarak yürürlüğe girdi.

Bu anayasanın 1961'den 12 Eylül 1980'e kadarki uygulamasına hepimiz tanık olduk. 1961 Anayasası 1971'de bir değişikliğe uğramıştır. Değişikliğin esas nedeni şu idi : Bilhassa 12 Mart'tan sonra ortaya çıkan ve yaygınlaşan bir kanaate göre, 1961 Anayasası'nın tanıdığı özgürlükler içinde, bu özgürlüklerin suistimaline müsait bir takım boşluklar vardı. Bunun için mesele anayasanın 11. Maddesi'nde hürriyetlerin sınırlanması ile ilgili suistimalleri önleyecek genel bir tahdidin getirilmesinin ve buna paralel olarak temel haklarla ilgili bazı ifadelere daha bir açıklık kazandırılmasının doğru olacağı kanaati galebe çaldı. İki ana parti bu anayasa değişikliği konusunda anlaşta ve bilindiği gibi aşağı yukarı 40 maddeyi kapsayan büyük bir anayasa değişikliği yapıldı. Fakat buna rağmen Türk siyasal hayatının çalkantıları bildiğiniz gibi durmadı. Türkiye 11 Eylül 1980 ortamına geldi ve 12 Eylül 1980'den sonra yeni bir anayasa, Türk siyasal hayatının 5'inci anayasasını oluşturma çalışmalarını başlandı. Yine bir Danışma Meclisi'nin teşkili ile ilgili bir yasa kabul edildi. Bu yasaya göre süresi içinde 15 kişilik bir Anayasa Komisyonu oluşturuldu. Bu komisyon hepimizin bildiği gibi birtakım anketler yaparak çalışmalarını sürdürüyor.

ALKİN — Sayın Teziç, 1961 Anayasası 1924 Anayasası'na göre özellikle uygulama açısından ne gibi yenilikler getirdi ve bu uygulama ne gibi sonuçlar verdi? Kısaca özetleyebilir misiniz?

1961 anayasasının getirdiği yenilikler

TEZİÇ — 1924 Anayasası ile 1961 Anayasası arasındaki temel ayrılık egemenliğin kullanılmasında görülmektedir. 1924 sisteminde egemenliğin kullanılmasında tek yetkili organ T.B.M.M. iken, 1961 Anayasası'nda T.B.M.M. egemenliği kullanan yetkili organlardan sadece biri durumuna getirildi. Ayrıca Anayasa Mahkemesi, kanunların anayasaya uygunluğunu denetleyen bir kuruluş olarak, T.B.M.M.'nin karşısında bir karşı ağırlık olarak görülmüştür. 1961 Anayasası yapımcıları ile 1924 döneminin anayasacılık anlayışı arasında bu temel farkı belirtirken şu noktayı da dikkate almak gerekir. 1924'de genç cumhuriyet millî egemenlik temeline, ulusal egemenlik anlayışına oturtulurken her çeşit saltanatçı ve hilafetçi görüşlerden, Osmanlı anayasacılık anlayışından sıyrılarak egemenliğin sadece devlete verilmesini başbaşa yeterli bir düzenleme sayılıyordu. Bu egemenliğe de herhangi bir kısıtlama getirilmesine gerek yoktu. Çünkü T.B.M.M. ulusun temsilcisi idi. Âdetla ulula meclis arasında bir çeşit özdeşlik kurulmuştu. Bu bakımdan da meclisin yetkilerine herhangi bir kısıtlama getirilmesi düşünüleliyordu. Hatta bu bakımdan 1924 Anayasası'nda hürriyetlerin teminata bağlanması konusunda ayrıntılı hükümlere de rastlanmaz. Gereği de yoktu. Çünkü egemenlik ulusa ait olunca bu yeterli bir güvence olarak görülyordu.

Ancak 1924 Anayasası, siyasal partilere göre oluşturulmamış bir anayasa olduğu için, çok partili hayata geçildiği zaman bir iktidar - muhalefet dengesi oluşmamıştır. Bu tabii sadece 1924 Anayasası'nın eksikliğinden ileri gelmemiştir. Belki meclis iç tüzüklerinde yapılacak bir düzenleme ile bu dengenin sağlanmasına yarıyacak kurallar getirilebilirdi ama, ikti-

AÇIK OTURUMA KATILANLAR : Yukarıdaki fotoğrafta soldan sağa doğru; Prof. Dr. Erdoğan Alkin (İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi), Prof. Dr. İsmet Giritli (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi), Prof. Dr. Esat Çam (İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi) ve Prof. Dr. Erdoğan Teziç (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi) tartışma sırasında görülmüyorlar.

dar - muhalefet dengesi uzlaşmalı bir temele oturmayınca 1924 sistemi de yürümedi. İşte 1961 Anayasası Türkiye'de gelecekte muhtemel bir dengeyi yaratma amacına yönelik bir anayasa idi. Daha doğrusu toplumda mevcut olmayan dengeyi, kurallar ve kurumlar yolu ile yaratmayı amaçlayan bir anayasa idi. Ve ilk kez de partiler bir teminata kavuşturuluyor, iktidarda olsunlar muhalefette olsunlar siyasal hayatın vazgeçilmez unsurları olarak görülmüyorlardı. Fakat 1961 Anayasası'nın uygulama süreci içinde de siyasal partiler açısından Osmanlı'dan beri gelen, uzayan bir geleneğin devamını gene görüyoruz. Türk siyasal partilerinin henüz uzlaşma geleneğine ulaşmamış olmaları, anayasanın öngördüğü dengeleri de yerine getirmeyecektir. Bu arada Hukuk Devleti'nin bütün güvenceleri getirilmiş olmasına rağmen, yasamayı Anayasa Mahkemesi'nin, yürütmenin faaliyetlerini de Danıştay'ın denetlemesi, zaman zaman toplumda büyük eleştirilere ve tartışmalara yol açmıştır. An-

cak şunu da unutmamak lazımdır ki, Hukuk Devleti'nde yasama ve yürütme faaliyetlerinin denetime bağlı olması, başkaca ülkelerde olduğu gibi kriz yaratıcı değildir; bilakis ortaya çıkan krizleri barışçı bir biçimde çözüme, giderme açısından bu kurumların büyük fonksiyonları olur. Ama asıl temel neden 1961 Anayasa sisteminde partilerin anayasadaki mevcut ve öngörülen dengeyi kendi aralarında, parti ilişkilerinde sağlayamamış olmalarıdır. Bu durum 1961 Anayasası'nın uygulamasını da engellemiş oldu.

ALKİN — Sayın Çam, 1961 Anayasası uygulama sonucunda nasıl bir siyasi sistem yaratmıştı?

**uzlaşma olmayınca
uygulama aksamıştı**

ÇAM — 1961 Anayasası'nın getirmiş olduğu politik sistem, genel bir formülleme ile çoğulcu ve özgürlükçü demokrasye dayanan bir sistemdir.

Ancak işin içine göz attığımızda, bir partinin tek başına iktidara geldiği bir dönem hariç, 1961 Anayasası devamlı olarak koalisyon hükümetlerinin işbaşında olmasına neden olmuş ve siyasal iktidarlar daima -koalisyonun sonucu olarak- partilerin seçmenler önüne çıktıkları zaman vaat ettikleri programa kıyasla taviz sistemine dayalı bir programı uygulama zorunda kalmışlardır. Çünkü koalisyon demek, taviz demektir. Aksi takdirde uzlaşma olamaz. Bu koalisyon sistemi, kuşkusuz kaynağını anayasanın benimsemiş olduğu seçim sisteminden almaktadır. Ve bu durum devamlı olarak meclis bünyesi içinde partiler arasında birtakım pazarlıkların yapılmasına ve koalisyonun oluşturulması için uzun sürelerin geçmesine neden olmuştur.

ALKİN — Sayın Çam, başka ülkelerde aynı tip sorunlar olmuş mudur?

ÇAM — Kuşkusuz. Örneğin Fransa'da, son zamanlarda Almanya'da, İtalya'da koalisyonlar olmuştur. Ancak öyle zannediyorum ki, biraz önce Sayın Teziç'in de belirttiği gibi, bizdeki partilerin özgürlüğü ve çoğulcu demokrasi sisteminin zorunlu kaldığı uzlaşma zihniyetini, anlayışını benimsememiş olmaları, -Bugüne kadar geçmiş olan uygulamaya dayanarak bunu söylüyorum.- devlet işi ile kişilerin birtakım kapislerini birbirinden ayırt edememeleri sonucu, suni bazı krizler ortaya çıkmış ve bu suni krizler maalesef siyasal sistemin etkin bir biçimde çalışmasını engellemiştir. Ve bu engelleme özellikle, 1961 Anayasası'nın uygulama dönemine bakacak olursak, geçmiş olduğumuz hükümet krizleri ile açıkça ortaya çıkmaktadır. Kaldı ki bizim geliştirmekte olan bir ülke olduğumuzu düşünenecek olur isek, gerek planın uygulanması, gerek alınacak kararların etkin bir biçimde ekonomik yaşamımızda ürünlerini vere-

bilmesi için, kararların anında alınması ve etkin bir biçimde uygulanması zorunluluğu vardır. Halbuki koalisyonlar maalesef yaratmış oldukları hükümet krizleri dolayısıyla büyük bir zaman kaybına neden olmuştur. Bu zaman kaybı da, gelişme sürecini devam ettirmemize rağmen, daha fazla gelişebilmemizi engellemiştir kanısındayım.

1961 Anayasası'nın getirmiş olduğu siyasal sistem, özellikle kanunların kabulünde, keza hükümetin bu kanunları uygulama biçiminde, birtakım aksaklıklara yol açmıştır. Örneğin, maliye ile ilgili bir vergi kanununun çoğu kez yıllarca mecliste kaldığı ve bir türlü çıkmadığı dönemleri biliyoruz. Bu gecikmeler kuşkusuz ekonomik yaşam yönünden olumsuz birtakım etkiler yaratmıştır. Bu sistemin anatomisini ortaya koyacak olursak, Türk siyasal sistemi parlamenter sistemdi, fakat bir İngiliz parlamenter sistemi değildi. Yasamanın gensoru ve güvenoyu ile yürütmeye karşı bir üstün durumu vardı. Fakat yürütmenin parlamentoyu feshetme olanakları son derece sınırlı idi. Halbuki gerçek bir parlamenter sistemde yasamanın elinde varolan bu düşürme silahına karşı yürütmenin de elinde feshetme silahı vardır. Ve böylece sistem dengeye gelmiştir. Bizde bu sistem işletilmemiştir. Ancak bunun yanında 1961 Anayasası'nın getirmiş olduğu son derece önemli bir husus, temel hak ve özgürlüklerin korunabilmesi için getirmiş olduğu denetleme sistemi, yani bağımsız yargı ve bu bağımsız yargı içinde de özellikle özerk kuruluşlar arasında sayılan Anayasa Mahkemesi'dir. Kanunları anayasaya uygunluğu yönünde denetleyebilme yetkisi, temel hak ve özgürlüklerin dokunulmazlığını büyük ölçüde gerçekleştirmiştir. Hepimizin de bildiği gibi, siyasal iktidar, yöneten sıfatı ile otoritesinin mümkün mertebeye fazla olmasını arzu eder. Buna mukabil yönetilenler de mümkün mertebeye özgürlük-

lerin geniş tutulmasını arzularlar. Her toplumda otorite - özgürlük bütünleri arasında kendine özgü bir denge sağlanır. Kısaca yürütmeye yasamayı feshedebilme hakkını tam vermemiş olması ve bunun yanında seçim sisteminde dayalı olarak ortaya çıkan koalisyon hükümetleri ve bunun sonucu olarak doğan krizler, gerçekten iyi bir anayasa olan 1961 Anayasası'nın, özellikle iki büyük partinin uyuşma ortamına girmemeleri nedeniyle uygulamada aksamasına ve dolayısıyla geçirmiş olduğumuz tarihi sürecin ortaya çıkmasına neden olmuştur kanıdayım.

ALKİN — Sayın Giritli, yeni anayasa çalışmaları hakkında kamuoyu aydınlanmak istiyor. Özellikle sizin yeni anayasada yeralacak yürütme, yasama, yargı, kişisel haklar konusundaki fikirlerinizi öğrenmek istiyoruz.

yeni anayasaya ilişkin bir öneri : karma sistem

GİRİTLİ — «1982'de kanunlaşmasını umduğumuz, arzuladığımız yeni anayasa nasıl olmalıdır?» sorusuna cevap verirken bir noktayı vurgulamak istiyorum. 11 Eylül 1980 tarihine neden gelinmiştir? Burada sorumlu olan anayasa mıdır, yoksa uygulayıcılar mıdır? Bunu ayrıntılı olarak tartışmanın fazla bir yararı olacağı fikrinde değilim. Yalnız şu kadarını söylemek istiyorum ki, benim kanaatimce ne 1924. ne de 1961 Anayasası, bazı eksikliklerine rağmen esas itibarıyla kusurlu ve kötü anayasalar değildir. Benim samimi kanaatim budur. Fakat mademki Türkiye'de 1961 Anayasası uygulanırken 11 Eylül 1980'e gelinmiştir, bu anaysanın değişmesi konusunda yaygın bir kanaat kamuoyunda teşekkül etmiştir; artık bu kanaatı değiştirmek de mümkün değildir. Bunun için anaysanın yeniden

yapılması lazımdır. Ve bu anaysanın, 1961 Anayasası'ndan kanaatimce önemli noktalarda farklı olması lazımdır.

Bir kere ben şuna inanıyorum ki, Cumhuriyet Senatosu varlığını ve gerekliliğini 1961 Anayasası uygulaması esnasında pek ispatlayamamıştır. Yeni düzende ben, yasanın tek meclisten oluşmasına ve bunun bizim tarihimizin çizgisine uygun olarak T.B. M.M. olarak adlandırılmasına, müm-

Prof. Dr. İsmet GİRİTLİ

künse üye sayısının 300'le dondurulmasına, 4 veya 5 yıl süreli ve genel oya dayalı bir meclis olmasına taraftarım. Önemli nokta yürütme ile ilgili hususlardır. Genellikle Türkiye'de 1961 Anayasası'nın yürütmeye yeterli yetkiler vermediği kanaati yaygındır. Sayın meslekdaşım Prof. Çam da bu hususu fesih hakkı dolayısıyla dile getirdiler. Binaenaleyh, yeni Türk Anayasası'nda yürütmeye daha fazla yetkiler vermek gerekecektir. Bu bir zarurettir. Bu bir başkanlık sistemi mi olacaktır? Parlamenter sistem mu-

hafaza edilecek midir? İki arasında karar verdiğimiz bir sistem mi olacaktır? Ben esas itibarıyla bunun bir karma sistem. 4 Ekim 1958 Fransız Anayasası'na yakın bir sistem olması fikrindeyim. Modeli zikretmemin nedeni, birtakım teknik teferruatı zikretmekten kurtulmak içindir. Önerdiğim sistem 4 Ekim 1958'de 5'inci Fransız Cumhuriyeti'ni oluşturan ve De Gaulle Anayasası olarak bilinen sistemdir. Türkiye'de de tabanı anayasada tespit edilecek bir seçim kuruluna cumhurbaşkanını seçtirmenin mümkün bulunduğunu ve cumhurbaşkanına 1958 Fransız Anayasası'na benzeyen birtakım yetkiler verilmesinin gerekli olduğuna inanıyorum.

Bu sistem içinde bağımsız yargı, yani tarafsız ve bağımsız mahkemeler yerini muhafaza edecektir. Bu sistem içinde Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay görev uyumsuzluklarını çözecek Uyuşmazlık Mahkemesi, hâkimlerin tayinini yapacak Yüksek Hâkimler Şurası yer alacaktır. Ben 1961 Anayasası'na dayalı Anayasa Mahkemesi'nin de uygulamada çok başarılı bir imtihan verdiği fikrinde olmadığım için, yeni anayasada Anayasa Mahkemesi yerine yine 1958 Fransız sistemine yakınlığı dolayısıyla 9 üyelik bir Anayasa Konseyi'nin oluşturulmasına ve bunun seçim tarzının kabul edilecek anayasanın bünyesine göre saptanmasına taraftarım. Tabii ki sadece

Dünyanın her yerindeki muhabirleri
Yurdun dört köşesindeki şubeleriyle
Dahili ve harici bütün bankacılık işlemlerinde

değişik memleketlerin modellerini almak yeterli değil. Aynı zamanda kendi ülkemizin içinde bulunduğu jeopolitik, jeostratejik gerçeklerden de esinlenmemiz lâzım. Hiç şüphe yok ki temel haklar ve özgürlükler bakımından bu anayasanın çoğulcu, özgürlükçü bir demokrasinin gerektirdiği tüm siyasal, ekonomik ve sosyal hakları getirmesi, içermesi ve Milletlerarası İnsan Hakları Beyannameleri ve Sözleşmelerinde yer alan haklara da uygun olması şarttır. Yalnız yeni anayasada özgürlüklerin kötüye kullanılmasını, özgürlüğü inkâr ve tahrip etme özgürlüğünün tanınmamasını engelleyen ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesindekine, milletlerarası sözleşmelerdekine benzeyen bir hükmün de yer alması gereğine inanıyorum.

Ayrıca 1961 Anayasası'nda bulunduğu gibi, Türkiye'nin jeostratejik ve jeopolitik durumundan dolayı Marksist, Leninist, faşist, teokratik, bölücü ve bölgeci partilerin, derneklerin, sendikaların örgütlenmesine engel olan bir sınırlı pluralizmin 1982 Anayasası'nda da kabul edilmesine lüzum görüyorum. Türkiye'nin milletlerarası terörizmin baş hedeflerinden biri olduğu gerçeğini de görmemizden dolayı gelmek mümkün değildir. Bu nedenle Devlet Güvenlik Mahkemeleri'ne benzeyen bir mahkemenin kurulmasını sağlayabilecek bir maddenin de anayasaya dercedilmesinin kanaatimce demokrasimizin başına yakın gelecekte de birtakım kazaların gelmesini önlemek bakımından yararlı olacağına inanıyorum. Ayrıca yeni anayasalarda, meselâ 27 Aralık 1978 İspanyol Anayasası'nda silahlı çetelere ve teröristlere karşı mücadeleyi mümkün kılmak için sıkıyönetim veya olağanüstü haller dışında bile bunlarla savaşmayı ve özgürlüklerin sınırlandırılmasını mümkün kılan birtakım maddeler var. Bir terörizm çağında yaşadığımızı göre, Türk toplumunun her vesile ile sıkıyönetimlere, olağanüstü rejimlere

sürüklenmemesi için çağımızın bu gerçeklerini gözönünde tutan bir mücadele mekanizmasının da, yine bu anayasada yer almasının faydalı olacağına inanıyorum.

ALKİN — Sayın Tezçi, sizin yeni anayasa hazırlıkları hakkındaki fikirleriniz nelerdir?

geleneğimize uygun parlamente bir sistem

TEZÇİ — Sayın Giritli, yeni bir anayasanın gerekliliği konusundaki gerekçeleri enkonu ortaya koydular. Bunları tekrar değerlendirmeye gerek yok. Bir zorunluluk olarak ortaya çıkıyor, yeni anayasa yapılması. O gerekçelerine aynen katılıyorum. Şu günlerde üzerinde en çok tartışılan, nasıl bir sistemin benimseneceğidir. Klasisik ders kitaplarındaki ayrımlara göre üç sistem düşünülebilir: Başkanlık sistemi, parlamente sistem ve meclis hükümeti sistemi. Meclis hükümeti sistemi teorik bir şema olmaktan öteye gidemiyor. Uygulandığı ülkelerde de sonunda hep yürütmenin üstünlüğüne dönüşen, biraz da olağanüstü rejimlerin yönetimi olarak değerlendirilen bir sistem. Geriye iki sistemden birini tercih etmek kalıyor; yani başkanlık ya da parlamente sistem. Başkanlık sistemi A.B.D.'deki tarihi koşulların ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Gerçi bu sistemin teorik bir temelden hareket ettiği, her üç organa, yani yasama, yürütme ve yargılamaya karşı güvensizliğe dayandığı söylenebilir. Bunun tarihi nedenleri de vardır. Ayrıntılarına girmiyorum. Yalnız şu kadarını belirtiyim ki, başkanlık sistemi A.B.D. dışında nerede uygulanmak istendi ise, özellikle üçüncü dünya ülkelerinde, diktatörlüklere yol açan bir biçime dönüşüyor. Çünkü sistemin özünde yasama ve yürütme organları arasında

karşılıklı etkileme araçları yok. Böyle olunca da başkaca ülkelerde işlemiyor. A.B.D.'nin bir özelliği var. Sistemin A.B.D.'deki uygulama kolaylığı biraz da partilerin özelliklerinden kaynaklanıyor. Bu ülkedeki partiler disiplinli partiler değildir; bu bakımdan da uzlaşma imkânı başkan ile kongre arasındaki sürtüşmeleri ortadan kaldırebiliyor.

Geriye kalıyor parlamenter sistem. Aslında günümüzde tek bir parlamenter sistemden değil, birçok parlamenter sistemlerden söz ediliyor. Sayın Hocam Giritli de biraz evvel Fransa örneğini verirken, parlamenter sistemlerden birini model olarak ortaya koydu. Bu örnek tam bir parlamenter sistem de değil; Sayın Giritli bu sistemi parlamenter sistemin özellikleri hâkim olmak üzere bir karma sistem şeklinde sundular ki, bu fikre ben de katılıyorum. Ama medelin Türkiye'de uygulaması fikrine katılmayacağım. Kendilerinden belki bu noktada biraz ayrılacağız. Türkiye'de Milli Mücadele'den gelen bir Anayasa Hukuku geleneğimiz var. Osmanlı Anayasa Sistemi'nde yasama, yürütmenin içinde filizlenip gelişme halinde idi. Birinci Meşrutiyet'de çok dar sınırlar içinde bir yasama faaliyeti vardı. İkinci Meşrutiyet'de yasama faaliyeti biraz daha genişti ama, hep yürütmeden kaynaklanıyordu. Milli Mücadele ile bu denklem tamamen değişecektir. Artık yasama egemen güçtür, yürütme de ondan kaynaklanmaya başlayacaktır. Ve bu anlayış 1924 Anayasası'nda ve hatta 1961 Anayasası'nda da devam edecektir; yasamanın egemen güç, yürütmenin ondan kaynaklanan, derive dediğimiz ikinci bir güç olarak belirmesi... Bu bakımdan yeni anayasa yapılırken, bu ortaya çıkmış cumhuriyetçi geleneği dikkate almak gerekecektir sanıyorum. Bu bakımdan gene de parlamenter bir sistemi öneriyorum. Ancak, bu parlamenter sistem içinde yasama - yürüt-

me ilişkileri ortaya konurken geçmiş uygulama dikkate alınarak şu noktalardan hareket etmek gerekecektir: Sayın Giritli'nin belirttiği gibi, ben de tek-meclisli bir parlamentodan yanayım. Ancak sayısı konusunda biraz farklı, yani tek-meclisli ama kalabalık bir parlamento düşünüyorum. Batı Avrupa ülkelerine baktığımız zaman, burada seçimle gelen meclislerin sayısı 500 ila 600 civarındadır. Örneğin, İngiltere'de Avam Kamarası üyelerinin sayısı bugün 635 oldu. Fransa'da Ulusal Meclis üyelerinin sayısı 485'dir. İtalya'da üyelerin sayısı 600'e yakındır. Bu bakımdan temsilî sistemde tek-meclisli bir parlamentonun sayısını azaltmak değil, belki çoğaltmak daha elverişli olabilir.

ALKİN — Üye sayısının az olmasının ne sakıncaları olabilir?

devlet başkanının yetkisi yürütmenin sorumluluğu

TEZİÇ — Üye sayısı az olduğu zaman, temsil edilen güçler arasındaki farklar çok dar olacağı için, üçüncü bir partinin daima kilit olma, daha doğrusu hükümeti oluşturma konusunda ağırlık kazanma ihtimali fazla olacaktır. Halbuki sayı daha kalabalık olduğunda, parlamentoda bir partinin tek başına iktidar olabilme imkânları daha da genişlemiş olacaktır sanıyorum. Yasama Meclisi'nin tek olması gerekir. Çünkü İngiltere'de, Fransa'da, İtalya'da olduğu gibi ikinci meclise güç verecek bir sosyal taban yok. O bakımdan da tek-meclisli bir parlamento yeterli olacaktır. Parlamenter sistemlere özgü olarak, ben gene Devlet Başkanı'nın parlamento içinden seçilmesini, ancak süresinin parlamentonun süresinden farklı olmasını, parlamentonun 4 yıllık süresine karşılık Devlet Başkanı'nın örneğin 6 veya 7 yıllık bir süre için seçil-

mesini, böylece parlamentoya karşı daha bağımsız, tarafsız olma imkânının sağlanmasını öneririm. Ancak 1961 sisteminden farklı olarak yeni anayasal düzenlemede Devlet Başkanı'na politikaya girmesine yol açacak yetkiler olmamak koşulu ile tek başına kullanabileceği bazı yetkiler tanımalıdır. Yürütmenin sorumluluğunu da Bakanlar Kurulu yüklenmelidir. Bu anayasa çok partili bir düzen içinde yahut çok partili bir mekanizma

Prof. Dr. Erdoğan TEZİÇ

içinde uygulanacağına göre, sorumluluğun partiler ve dolayısıyla da Bakanlar Kurulu üzerinde toplanması, parlamenter sistemin temel özelliklerinden biridir. Tabii Devlet Başkanı'na, onu aktif politikaya sokmayacak, ama hakemlik görevini yerine getirmek üzere tek başına kullanabileceği yetkilerin tanınması koşulu ile...

ALKİN — Bunlar ne gibi yetkiler olabilir?

TEZİÇ — Mesela bu yetkilerin başında Anayasa Mahkemesi'ne başvurmak, kanunları bir defa daha gö-

rüşülmek üzere geri göndermek zikredilebilir. Bazı yüksek kurullara üye seçebilmesi gibi, tek başına kullanılabileceği yetkilerin tanınması da, aktif politikaya girmemek koşulu ile, düşünülebilir. Öte yandan geniş bir seçmen kitlesi tarafından seçilmesi halinde, cumhurbaşkanı birtakım yetkileri de kullanmak isteyecek ve zamanla bir güce yaslanma eğilimini taşıyabilecektir. Bunun Türkiye'de sakıncaları olabilir kanaatindeyim. Ayrıca Devlet Başkanı'nın geniş bir parlamento ve parlamento dışından oluşacak bir seçmen heyeti tarafından seçilmesi, ister istemez cumhurbaşkanlığı için seçim kampanyalarına gidilmesini zorunlu kılacaktır. Bu seçim kampanyalarında eleştirmelere, yermelere hedef olacak bir başkana Türkiye'nin nasıl alışacağını doğrusu merak ediyorum.

Yasama - yürütme arasındaki denge açısından geçmiş anayasada çok kısıtlı olarak seçimlerin yenilenmesi biçiminde getirilmiş olan fesih yetkisinin daha işler bir sisteme bağlanması, hatta hükümetlerin belli bir süre içinde kurulamaması halinde otomatik fesih sisteminin işleme öngörülebilir. Hatta bazı tıkanıklıkları gidermek açısından Devlet Başkanı'nın belli bir süre içinde seçilememesi durumunda da meclisin kendiliğinden dağılabileceğini anayasada düzenlemek bir çözüm olabilir.

Üçüncü nokta olan yargılamaya gelince, eğer oluşturulacak düzen demokratik bir hukuk devleti düzeni ise, hiç kuşkusuz yargılamanın, mahkemelerin bağımsızlığının ve yargıç teminatının bütün ilkeleriyle getirilmesi gerekir. Ayrıca, Türkiye'nin geçmiş dönemde karşılaştığı ve ilerde muhtemelen ortaya çıkabilecek olağanüstü yönetimlere yol açabilecek olayların tekrarlanabileceği varsayımından hareket ederek, belki anayasada özel bir düzenleme yapmak düşünülebilir. Herhangi bir kargaşa, hatta basit bir gös-

lerinin sıkıyönetimlere kolayca yol açması olgusu dikkate alınarak, olağanüstü sivil yönetim mekanizmasının anayasada öngörülmesinin yararlı olabileceğini düşünüyorum. Belki böylece, sıkıyönetime geçmeden sivil bir yönetimle de kısa sürede bastırılması mümkün olan olayların genişlemesi önlenilecektir. Tabii olaylar daha büyük boyutlara ulaştığı zaman, bu sivil olağanüstü yönetimin sıkıyönetime dönüşmesi kaçınılmaz olur. Böyle bir ayırımı yapılmasının yararlı olacağına inanıyorum.

Temel hak ve özgürlüklere gelince, bu konuda zannediyorum şöyle bir formülle yola çıkmak lazımdır: Türkiye'nin gelişmesi ve ekonomik sorunları gündemde olacağına göre, bu açıdan ekonomik büyümeye paralel olarak özgürlüklerde de bir kısıtlama değil, ama özgürlüklerin gereğince açık seçik kullanılabilceği düzenlemelerin de anayasada yer alması yararlı olacaktır. Başka bir deyişle özgürlük ve kalkınma arasındaki dengenin kuralı yoluyla en azından anayasada yer alması gerekecektir. Kaldı ki Türkiye'nin bugün yer aldığı Batı dünyası çerçevesi içinde taraf olduğu uluslararası anlaşmalar ve gelecekte gündemde olan Ortak Pazar gibi konular, Türkiye'nin en azından özgürlüğe demokratik düzene, bu belgelerde öngörülen ekonomik ve sosyal haklara da anayasasında yer vermesini zorunlu kılmaktadır.

ALKİN — Sayın Çam, sizin 1982 Anayasası hazırlıkları hakkındaki fikirlerinizin neleridir?

yasama ve yürütme erkleri için işbirliği ve denge ilkesi

ÇAM — Hukuk devleti anlayışı çerçevesinde 1982 Anayasası'na, öyle zannediyorum ki, 1961 Anayasası'nın

aksayan yönlerini tespit edip bunları giderecek maddelerin konması uygun olur. 1982 Anayasası'nda başkanlık sistemi mi, parlamenter sistem mi, yoksa meclis sistemi mi hâkim olacaktır? Meclis sisteminin artık günümüz dünyasında uygulanmadığı gerçeğinden hareket edecek olur isek, geriye iki sistem kalmaktadır: Başkanlık sistemi ve parlamenter sistem. Ülkemizin sosyal, ekonomik ve kültürel düzeyi gözönünde tutulacak olur ise, başkanlık sisteminin, siyasal yaşamımızda son derece tehlikeli olabilecek birtakım sonuçlar yaratabileceğini peşinen kabul etmemiz gerekir. Şu halde geriye parlamenter sistem kalmaktadır. Zaten 1961 Anayasası da aksak diyebileceğimiz bir parlamenter sistem getirmişti. O aksak parlamenter sistemde acaba yapılması gerekli olan değişiklikler nelerdir?

Herşeyden önce yasama erki kapsamında yürütmeyi aynı silahlarla teçhiz etmek, yani yasamanın elinde bulunan hükümeti düşürme yetkisine karşılık, yürütmeye de aynı yetkiyi verme zorunluluğu vardır. Bu, parlamenter sistemin işbirliği ve denge ilkesi çerçevesi içinde işleyebilmesini sağlayabilmek için zorunludur. Yürütme Devlet Başkanı'nın etrafında mı, yoksa hükümetin başı olan başbakanla mı temsil edilmelidir? Bu tabii birtakım uzun tartışmaları gerektirecek bir hususdur. Ancak şunu söyleyebiliriz ki, Devlet Başkanı'nın veyahut da cumhurbaşkanının partilerüstü bir nitelik taşıyabilmesini ve politik çekişmelere fazla karışmamasını sağlayabilmek için yürütmenin ağırlığını başbakana vermek, bizim ülkemizin koşulları açısından daha rasyonel gibi görünmektedir. Bunun yanında 1961 Anayasası'nın uygulanması sırasında ortaya çıkan sorunlardan anladığımız gibi cumhurbaşkanına da, onu sembolik görünümünden kurtarabilmek ve siyasal yaşamda devamlılığı sürdürülebilmek amacı ile birtakım yetkilerin

verilmesi zorunludur. Bu yetkiler neler olabilir? Bu yetkilerin başında fesih yetkisini düşünebiliriz. Devlet Başkanı, başbakanın teklifi ile veya başbakan ve meclisteki diğer parti başkanları ile bir istişarede bulunduktan sonra yasamayı feshedebilme yetkisine sahip olabilmeli ve parlamentoda takılan kanunlar karşısında hakem olarak halka gidebilmelidir. Doğrudan doğruya bir referandumla halka başvurabilme yetkisinin Devlet

Prof. Dr. Esat ÇAM

Başkanı veya cumhurbaşkanına verilmesinin, yürütmeyi güçlendirme yönünden gerekli olduğu kanısındayım. Kaldı ki Sayın Teziç'in de vurguladığı gibi kalkınma ekonomisi çerçevesi içinde etkinlik şart olduğuna göre, güçlü bir yürütme yaratma zorunluluğu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Cumhurbaşkanı nasıl seçilmelidir? Cumhurbaşkanlığını doğrudan halkın seçimine bırakmak, öyle zannediyorum ki güdümlü oyun çok fazla olduğu bir ülkede büyük mahzurlar yaratır. Dolayısıyla cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmiş olan

meclis tarafından seçilmesi gereği vardır kanısındayım.

Yasama organının tek meclis biçiminde örgütlenmesi ülkenin koşullarına daha uygun düşmektedir. Geçmişteki uygulamalar da bunu göstermektedir. Acaba bu meclisin üye sayısı ne olsun? Türkiye'nin nüfusunun giderek artmakta olduğunu gözönünde tutacak olur isek, toplum içinde varolan çeşitli eğilimlerin de belirli bir ölçüde güdümlü oydan kurtularak temsil edilmelerini sağlayabilmek amacı ile sayının yüksek tutulmasında fayda vardır kanısındayım. Yasama yönünden ve dolayısıyla hükümetin oluşması yönünden son derece önemli olan diğer bir husus, 1961 Anayasası'nda benimsemiş olan seçim tekniğinin bir an önce değiştirilmesi meselesidir. Türkiye'nin koşullarına uygun, barajlı bir nispi temsil sisteminin daha yararlı olacağı kanısındayım. Bu sistemin uygulanması ile ilgili bir madde anayasaya konmak suretiyle, Anayasa Mahkemesi'nin ileride alabileceği bir iptal kararı önceden önlenebilir. Seçim tekniğinin muhakkak tek bir partiye iktidarı verecek nitelikte olması gerekir. Sorumluluğu yüklenecek tek bir partinin iktidara gelmesi zorunluluğu Türkiye koşulları açısından açıktır. Böyle olunca seçim tekniği değiştirilmelidir ve muhalefet karşısında siyasal iktidarın tek bir partinin elinde bulunması uygun olur. Yasama organı belli sayıda tur içinde cumhurbaşkanını seçemediği takdirde kendiliğinden fesholmalıdır ve bu husus anayasanın hükümleri arasına girmelidir. Ayrıca yürütmenin devamını sağlamak için bir önceki cumhurbaşkanı yeni cumhurbaşkanı seçilene kadar görevinde kalmalıdır. Aynı husus Bakanlar Kurulu için de sözkonusudur. Cumhurbaşkanlığı süresi ile yasama süresi birbirine denk düşmemeli, cumhurbaşkanının süresi yasama süresinden daha uzun olmalıdır. Böylece

cumhurbaşkanı bağımsız ve partilerüstü görünümünü devam ettirebilir.

Yargı organına gelince, bu organın bağımsızlığı tartışmasız sağlanmalıdır. Sayın Giritli Anayasa Mahkemesi yerine bir Anayasa Konseyi önerdi. Mühim olan yüklenilecek yetkililerdir. Bu yetkiler kanunların anayasaya uygunluğunu tetkik etme olacağına göre, «Kurumun adı Konsey olmuş. Anayasa Mahkemesi olmuş farkeder mi?» bilemem. Mühim olan yargı erki çerçevesi içinde Anayasa Mahkemesi veyahut Anayasa Konseyi biçiminde bir kurumun kurulması zorunluluğudur. Bunun yanında tabii yargıç teminatının tesisi ve savcılara yardımcı olabilecek bir Adli Polis Örgütü'nün de kurulması gereklidir.

Prof. Dr. Erdoğan ALKİN

ALKİN — Kişisel haklar konusunda sanıyorum hiçbir görüş ayrılığı yok. Doğrudan veya dolaylı olarak bunlara değinildi. Geriye kalan konular, özellikle son günlerde de yoğun biçimde tartışıldığı gibi, anayasada yer alması gereken ekonomik ve

sosyal haklar ile özerk kurumlar. Özerkliğin tanımında da farklı fikirler var; bunlar da kamuoyunda tartışılıyor. Ekonomik ve sosyal haklar ile özerk kurumlar hakkında fikirlerinizi rica edebilir miyim. Sayın Giritli?

GİRİTLİ — Evvela kısaca değerli meslekdaşlarımın bana atıfta bulunmak suretiyle değindikleri birkaç noktaya ben de değinmek zorunluluğunu hissediyorum. Ben de Seçim Kanunu ile Siyasi Partiler Kanunu'nun anayasa kadar önemli olduğu fikrindeyim. 1982 Anayasası'nın gerçek şeklini bu kanunlar belirleyecektir. Onun için o konudaki sözlerimizi saklı tutuyoruz. Yasama organına gelince, orada belki bir yanlış anlama oldu. Ben üye sayısının en çok değil, en az 300 olmasını; ama bu sayının dondurulmasını savunuyorum. Mesela bu sayı 450 ilâ 300 arasında bir rakam olmalı ve kesin olarak 450'yi geçmemelidir. Burada bütün siyasi güçleri temsil edecek değil, parlamento komisyonlarının rahatlıkla oluşmasını ve çalışmasını sağlayacak bir sayı önemlidir. 300 bunun için yeterli bir sayıdır.

Yürütme konusunda, öyle anlıyoruz ki, değerli meslekdaşlarım benden ayrılıyorlar. Sayın Teziç, Türkiye'de bir anayasa geleneğinden, yani yürütmenin yasama içinde yer almasından sözettii. Bu biraz teoride kalmıştır. Rahmetli Yavuz Abadan Hocamız ve birçok başka hukukçular da bunu vurgulamışlardır; tatbikatta daima yürütme ağır basmıştır. 1950 ile 1960 arasındaki olayların Türkiye'ye 27 Mayıs'a getirmesinin başlıca nedeni yürütmenin ağır basmasıdır. Tek parti döneminde de yürütme ağır basıyordu. Mustafa Kemal Atatürk'ün dahi, ulusal egemenlik prensibinden esinlenmiş olmakla beraber, yürütmeye birtakım yetkiler verilmesinden yana olduğu fikrindeyim. Çünkü hatırlanacağı üzere 1924 Anayasası'nın görüşülmesinde veto hakkının ve

fesih hakkının cumhurbaşkanına tanınmasını istemiştir. Fakat muhalefet ve bilhassa kendisine çok bağlı olan Şükrü Saraçoğlu, Mahmut Esat Bozkurt gibi genç hukukçular da buna karşı çıkınca, Mustafa Kemal direnmemiştir. Ama Mustafa Kemal de yürütmenin, cumhurbaşkanının daha geniş yetkilere sahip olması fikrinde idi. Ve ben 1961 uygulamasının bu ihtiyacı bir kere daha Türkiye'de vurguladığı fikrindeyim. İnsanlar tarihten ders almalıdır. Yoksa tarih tekerür eder. 1946 Anayasası üzerinde 1958'de Fransızlar ısrar etse idi, bazı köşeleri dönmezlerdi. Ama 1958 modeli sayesinde, 1981'e kadar geçen 23 senede Fransa mühim köşeleri dönmüştür. Bu anayasaya «De Gaulle Anayasası'dır, De Gaulle Sistemi'dir.» denmiştir; ama, De Gaulle bilindiği gibi 1969'da istifa etmiştir ve referandumu kaybettikten sonra 1970 de ölmüştür; fakat bu sistem 1992'de değişik bir partiye gelen bir cumhurbaşkanının yönetiminde yaşamaktadır. Binaenaleyh bence önemli bir modeldir bu. Tabii bu modelin dayanağı olan bazı siyasi güçler vardır. Türkiye'de de böyle bir siyasi gücü yahut güçleri oluşturmak meselesi bulunmaktadır. Yoksa kâğıt üzerinde sadece şu veyahut bu modeli beğenmekle mesele bilmez.

ekonomik ve sosyal haklar ile özerk kurumlar üzerine görüşler, öneriler

Şimdi sizin sorunuza geliyorum. 1982 Anayasası'nda arkadaşlarımızla mutabık kaldığımız üzere çağımızın bütün siyasal, ekonomik ve sosyal hakları yer almalıdır. Ben bu anayasada bilhassa özel girişim özgürlüğünün ve karma ekonominin daha açık şekilde vurgulanması, İspanyol Ana-

yasası'nda olduğu gibi özel girişim özgürlüğünün piyasa ekonomisine uygun olarak işleyeceğinin belirtilmesi gereğine inanıyorum. Hatta belki KİT'lerin de piyasa ekonomisine tabi tutulmasının zorunluluğunun zikredilmesine, Türkiye'de üç haneli enflasyonları önlemek bakımından Türk Parası'nın istikrarını sağlayacak birtakım fikirlerin yer almasına taraf-tarım. Devlet bunu sağlamakla yükümlü tutulmalıdır. Mesela AET'ye vücut veren 1959 Roma Antlaşması'nın 104. Maddesi'nde buna benzer birtakım hükümler vardır. Yani enflasyonist baskılara, karma ekonomiyi bazan çökerten, sosyal ve ekonomik hakların mali gücün üstünde finansmanına yol açan birtakım uygulamalar önlenmelidir. Yeni anayasada kanaatimce mesela Devlet Planlama Teşkilatı'na lüzum yoktur. 1958 modeli Fransız Anayasası'nı önerdiğime göre, oradan örnek vereyim. Bu anayasada da plan ve program fikri vardı; ama, plan ve programla ilgili yasalar Sosyal ve Ekonomik Konsey'e sunulmaktadır. Ben ayrı bir Devlet Planlama Teşkilatı'nın, bir anayasa organı olarak yeni anayasada yer almasına taraftar değilim. Çünkü uygulama başarılı olmamıştır. Planlama Teşkilatı ya siyasi iktidarla sürtüşmüştür veyahut tamamen politize olmuştur; birtakım hatalı gidişleri körüklemiştir. Onun için ben anayasada bir «Sosyal ve Ekonomik Konsey»in oluşturulmasından ve planla, programla ilgili yasaların burada kanunlaşmasından yanayım. Birçok özerk kuruluşlara da kanaatimce ihtiyaç yoktur. Mesela İspanyol Anayasası üniversite özerkliğinin kanunla sağlanacağına dair bir madde ihtiva eder. Binaenaleyh bizim 120. Madde'ye benzer bir maddeye de lüzum yoktur.

Yine yürütmeye bir nebze değinmek istiyorum. Yürütmede en önemli nokta, arkadaşlarımızla birleştiğim gibi, bir taraftan diktatörün, bir taraf-

tan da demagogun zuhurunu önlemek. seçkin bir kimsenin, Türkiye Cumhuriyeti'ni, Atatürk Cumhuriyeti'ni yönetmeye ehil bir kimsenin seçilmesi sağlamaktır. Onun için ben tamamen Fransız sistemini değil de Türkiye'deki siyasal gerçeklerden esinlenen bir sistemi, iki kademeli bir sistemi savunuyorum. Meselâ 5 bin kişiden az olmamak üzere genel oyla seçilecek bir seçmen grubunun cumhurbaşkanını seçmesini öneriyorum. Bu suretle cumhurbaşkanı, hem çok geniş tabanlı bir yerden gelmediği için çok fazla yetkilerle donatılmış olmayacak ve hem de seçkin bir kimsenin gelmesi sağlanacak diye düşünüyorum. Ayrıca yeni anayasada yalnızca temel fikirlerin yer alınması, diğer ayrıntıların kanunlara bırakılmasının doğruluğuna inanıyorum. Yeni anayasanın, 1961 Anayasası'nda olduğu gibi çok mufassal müesseselerle donatılmasına taraftar değilim. Bu modeli önerirken hem Türk toplumunun özlemine, hem de 12 Eylül 1980'den sonra gözlediğim bir gelişmeyi de gözönünde tutuyorum. Bilindiği üzere 12 Eylül 1980'den bu yana kabul edilen kanunlarla yürütmenin ve Devlet Başkanı'nın yetkileri genişlemiş ve bu kanunlara dayanılarak birtakım atamalar yapılmıştır. Bunlar kanaatimce yeni sistemin nirengi noktalarıdır. Buna benzer fikirleri Fransa'nın 1958 Anayasası'nda görmek mümkündür. Onun için biz bunları görmezlikten gelemeyiz. Kanaatimce bunlar bir özlemi göstermekte olup 1961 ile 1980 arasındaki uygulamadaki aksaklıkları, şikâyetleri önlemeye yönelik birtakım düzenlemelerdir. Ve ben bu düzenlemelerin isabetine, yeni anayasada cumhurbaşkanına ve yürütmeye tanınacak yetkilerin de bu gibi kanunlarda yer alan yetkilerle paralel olmasının zorunluluğuna ve faydasına inanıyorum.

ALKİN — Sayın Teziç, sizin ekonomik ve sosyal haklarla özerk ku-

rumlar hakkındaki görüşleriniz nelerdir?

TEZİÇ — Sorunuzun cevabına geçmeden evvel Sayın Çam tarafından önerilen referandum konusuna kısaca değinmek istiyorum. Bu yolu önerirken şöyle bir varsayımı gözden kaçırmamak gerekiyor. Eğer kanunların anayasaya uygunluğunun denetimi sistem içinde yer alacaksa, halk oylamasından geçen kanunların yeniden denetimi yolu pratik olarak kapanmış olur. Geçici heyecanlar veya hut propagandanın şartlandırmaları ve genel oydaki sapmaları, bu tür referandumlarda çok daha belirgin olarak ortaya çıkar. Referandumla kabul edilmiş bir kanun, anayasaya aykırı özellikler taşısa dahi, Anayasa Mahkemesi'nin bunu denetlemesi hukuken mümkün olsa da, politik açıdan mümkün olmayabilir. Böyle bir denetimin öngörüldüğü yerde referandum yoluyla yasaların yapılmasının büyük sakıncaları olabilir kamsındayım. O bakımdan Türkiye'de böyle bir yolun açılmasına pek taraftar değilim.

Ekonomik ve sosyal haklara gelince, bunların içinde bazı haklar vardır ki, anayasada yer almaları ile doğrudan uygulanabilecek niteliktedirler. Örneğin grev hakkı, toplu sözleşme hakkı, ücretli dinlenme hakkı gibi. Bunlar anayasada yer aldığı zaman doğrudan uygulanabilir nitelikte haklardır. Ama bazı haklar yasa koyucunun düzenlemesi ile ayrıca gerçeklik kazanır veya uygulamada bir anlam ifade edebilir. Sağlık hakkı gibi, herkese elverişli konut hakkı gibi, ya da güç durumunda olanlara konut sağlanması gibi. Yasa koyucunun düzenlemesi ile anlam kazanabilecek bu nitelikte haklara «Program Hakları» veya «Devlete Yön Gösterici Nitelikteki Kurallar» diyoruz. Bunları anayasada yatırıma bağlamak gerçekçi bir çözüm olamaz. Yasa koyucuyu bunları dü-

zenlemeye zorlayacak bir mekanizma bugüne kadar oluşturulmuş değildir. Bu bir çeşit mali ve ekonomik güç meselesidir kanımca. Sosyal ve ekonomik hakların anayasada yer alması, ama partilerin kendi dünya görüşlerine göre, politikalarına göre de bu hakları gerçekleştirip, gerçekleştirilmeme konusunda kayıtlayıcı, kısıtlayıcı, zorlayıcı kuralları getirilmemesi gerekir. Nihayet bu bir dünya görüşüdür. İktidarda olan çoğunlukta ise, kendi içtihadına göre, kanısına göre, politikasına göre bunları gerçekleştirmede bir çeşit takdir yetkisine sahip olabilir. Yani kısaca şunu demek istiyorum: Demokratik bir düzenin resmi bir dünya görüşü olmamalı ve anayasaya bu görüş yansımamalıdır. Partilere, demokratik oyunun kurallarına bağlı olarak, yani seçimle iktidara gelmek koşulu ile programlarını uygulama imkânını verecek bir düzenlemenin, yani 1961 Anayasası'ndaki 53. Madde'ye benzer bir maddenin yeni anayasada yer alması gerekir. Aslında geçmiş dönemde üzerinde çok tartışma yapılan bu maddenin anlamı gayet açıktır. İktidardaki parti, ancak elindeki ekonomik ve mali güç oranında ekonomik ve sosyal hak sağlayabilir.

Özerk kuruluşlar konusuna gelince, bu konuda ben biraz farklı düşünüyorum. Özerk kuruluşlar denince aslında başta akla gelen üniversite ve TRT İdaresi'dir. Sayın Giritli'nin konunun uzmanı olarak çok daha iyi bildiği gibi, benim de klasik idare hukuku bilgilerimizden hatırladığım kadarı ile bunlar, hizmet ademi merkezîyetleri olarak nitelendirilen kurumlardır. Bunlar aslında belki de Batı ülkelerinden çok daha önemli olarak Türkiye'de güvenceye kavuşturulması gereken kurumlardır. Çünkü bu kurumlar, siyasal iktidarların kolayca etkisi altına girebilir. Batı demokrasilerinde bu kurumların anayasalarda yer alması gerekemeyebilir. Çünkü

oradaki özgürlükler sisteminin bütünü içinde zaten bu kuruluşlar fonksiyonlarını gereğince yerine getirebilirler. Gerçi buralarda da hükümetler ve hatta siyasal partiler bu tür kurumlardan pek hoşlanmazlar; zaman zaman bunların tavır almalarına karşı müsamahakâr davranmadıkları olur. Hürriyetler sisteminin asırlardır geleneklerle oluşmuş olan prensiplerinden geriye dönüşün mümkün olmadığı ülkelerde, özerk kurumlara anayasada yer vermek belki düşünülmeyebilir. Ama Türkiye gibi bir ülkede, sanıyorum ki, özellikle üniversiteler için bilimsel ve idari özerkliği birbirinden ayırmaksızın, her ikisini bir bütün olarak gözönünde tutarak anayasada bu kuruluşlara özerk kurumlar olarak yer vermek gerekir. Bu konu geçici dönemin sorunlarını çözmenin ötesinde, gelecekte gene çok partili siyasal hayatta karşılaşacağımız sorunlar bakımından önem kazanmaktadır. Bugün için alınan tedbirlerin hiç kuşkusuz ortaya çıkan sorunların çözümünü açısından tartışması yapılamaz. Ama gelecekte çok partili düzene geçildiği zaman olağanüstü durumun ortadan kalkması ile birlikte, bu kurumlara gereklilik daha fazla ağırlığını hissettirecektir. Sanıyorum ki bunların gene anayasada yer alması bir teminat olacaktır.

Meslek kuruluşları ise aslında anayasada güvenceye alınmış baskı grupları olarak karşımıza çıkan konsensüsün oluşması açısından son derece yararlı kuruluşlardır. Bunların gene anayasada yer alması gerekir. Ben planlamanın da kabul edilecek sistem içinde yer almasından yanayım. Planlı ekonomi kaçınılmaz bir zorunluluktur. İktidarda ister sosyal politikaya ağırlık veren bir parti ister liberal bir parti olsun, zorunlu olarak planlı bir ekonomik modele göre çalışacaktır. Ama planın teknik bir konu olduğunu gözden kaçırmamak koşuluyla. Bağlayıcı, emredici bir plan

hazırlayan değil; ama hükümetlerin kendi politikalarını ve parti programlarında öngördüklerini gerçekleştirecek hazırlıkları yapan teknisyenler olarak değerlendirilmesi koşulu ile planlamanın korunmasından yanayım. Bunun yanı sıra çok partili ve çoğulcu bir toplumda tamamen istişari nitelikte olmak üzere zaman zaman görüşlerini dile getiren, meslek kuruluşlarını bünyesinde toplayan, ama yasa faaliyetine katılmayan, yani bir çeşit danışma kuruluşu olarak hükümete bilgi verme ya da Bütçe Kanunu

ve plan gibi belgeler üzerinde görüşlerini açıklama serbestisine sahip olan bir çeşit ekonomik ve sosyal konseyin oluşturulmasının da yararlı olacağı kanısındayım. Böylece meslek kuruluşlarının, kendi seçtikleri temsilcilerinden oluşan bu meclis sayesinde tartışmalarını, görüşlerini kamuoyuna tek tek ve perakende biçimde açıklamaları sağlanmış olur.

ALKİN — Sayın Çam, siz sosyal ve ekonomik haklar ile özerk kurumlar hakkında ne düşünüyorsunuz?

Türkiye'de ve bütün dünyada

İhracat ve ithalât işlemlerinizi,
ölviz, mevduat ve kredi hesaplarınızı ve
diğer bütün bankacılık işlerinizi için
Akbank'ı tercih ediniz.

Akbank, bütün dünyadaki
birinci sınıf muhabirleri ile
işbirliği yapmak suretiyle emrinizdedir.

Dış Temsilcilikler

ve İrtibat Büroları

NEWYORK

FRANKFURT

LONDRA

Essen, Batı Berlin,
Münih, Hamburg

AKBANK

güveninizin eseri

ÇAM — Biraz önce Sayın Giritli, 1958 Fransız Anayasası'nı kriz yaratmayan bir anayasa olarak gösterdiler.

GİRİTLİ — Ben, herhangi bir kriz olmadığını söylemedim; Fransız'ın bu anayasa ile köşeleri döndüğü-nü belirttim.

ÇAM — Ashında Fransız Anayasası'nın bünyesi içinde kriz tohumları vardır. Şöyle ki, yasama organının rengi başka, Başkan'ın rengi başka olduğu takdirde, birinden birinin görevden ayrılması zorunluluğu vardır. Mesela Mitterand, seçiminden sonra hemen parlamentoyu feshetmiştir ve bilinçli olan Fransız seçmeni aynı renkte bir yasamayı getirmiştir. Ama kültür düzeyi yüksek olmayan bir seçmen kitlesinin bulunduğu ve özellikle güdümlü oyun yüzde olarak çok büyük olduğu gelişmekte olan bir ülkede, bu tür bir seçimin büyük mahsurları olabilir. Ve yürütme ile yasamanın renkleri değişik olduğu zaman da devamlı sürtüşmeler, ahenkli ve uyumlu çalışmama ortamı ortaya çıkabilir. Bu nedenle meclisin bünyesi içinde partilerin anlaşarak seçtiği bir cumhurbaşkanının, yürütmeyle yasama arasındaki işbirliğini ve dengeli hareketi kolaylaştırıcı bir faktör olacağı kanısındayım.

Özerk kuruluşlara gelince, bunlar arasında şimdiye kadar dikkat ettim, temas edilmeyen bir kurum var. Ekonomik hayatımızı son derece etkileyen bir kurum, yani Merkez Bankası. Bu kuruma anayasa çerçevesi içinde

özerklik tanımak, ekonomik yaşamımızı rasyonel yönde yürütme bakımından son derece önemlidir. Anayasada yeralacak özerk kuruluşlar arasına konmak suretiyle Merkez Bankası'na kazandırılacak olan bu statü, ekonomik yaşamımızda yararlı sonuçlar sağlayacaktır. Bunun yanında Fransa'dakine benzer şekilde bir «Ekonomik ve Sosyal Konsey»in kurulması, bizim bünyemize Planlama Teşkilatı'ndan daha uygun ve daha gerçekçi olur. Mesela Bütçe Kanunu'nu uygulayan Maliye Bakanlığı, planı yapan Devlet Planlama Teşkilatı'dır. Bütçeyi uygulayan Maliye Bakanlığı devamlı olarak üstün durumdadır. Oysa hükümete yol gösterici durumda olan bir Ekonomik ve Sosyal Konsey'in planı hazırlayarak takdim etmesi, ekonomik sonucu olan kanun teklifleriyle ilgili çalışmalar yapması, kuşkusuz memleket için daha yararlı olacaktır.

ALKİN — Anayasa hazırlıkları ile ilgili açık oturumumuza katıldıkları için; Sayın Prof. Dr. İsmet Giritli'ye, Sayın Prof. Dr. Esat Çam'a, Sayın Prof. Dr. Erdoğan Teziç'e teşekkür ederim. Değerli fikirleriyle bizleri ve kamuoyunu aydınlattılar. «Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi»nin bu girişiminin yararlı olacağı umuduyla oturumu kapatıyorum.

Dergi'nin Notu : Yukarıda sunulan «Açık Oturum» 12 Şubat 1982 tarihinde yapılmıştır.

◆ Servetini kaybeden çok zarar eder. Arkadaşını kaybeden daha çok zarar eder. Fakat cesaretini kaybeden herşeyini kaybetmiş demektir.

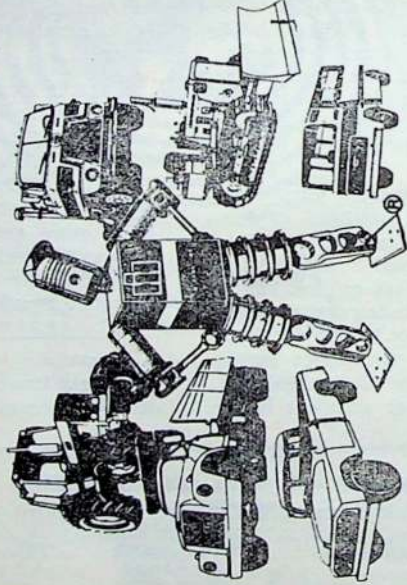
Cervantes

◆ Her denemeden büyük dersler alınsaydı, sokaktaki kaldırım taşları en akıllıdan daha bilgili olurdu.

George Bernard Shaw

International

YURDUMUZDA DA ÖNDER...

YÜKSEK PERFORMANS

• Yakıt tasarrufu • Uzun ömür • Yedek parça kolaylığı • Onarım-bakım avantajı

Sanayicinin nakliyecinin çiftçinin hizmetinde

International, traktörü, kamyonu, değişik modeldeki iş makineleri, minibüsü yükleyici ve TIR çekicileriyle, yedek parça robotuyla dünyada ve ülkemizde öndedir.

International, bakım ve onarım hizmetleri, bol orijinal yedek parça stokları, yurt sathına yayılan, yüzelli'yi aşkın servis istasyonları ve gezici servisleri ile her zaman, her yerde hizmette rakipsizdir.

İmalatçı firma :

**TURK
OTOMOTIV
ENDÜSTRİLERİ A.Ş.**

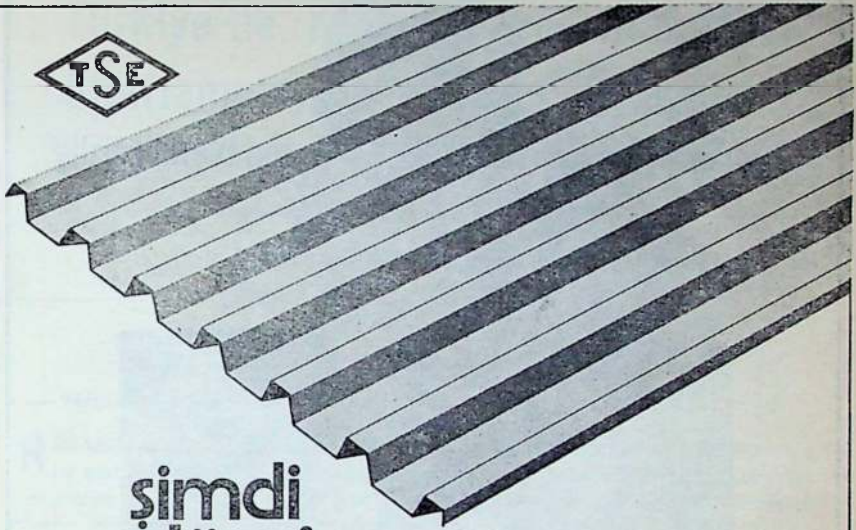
TOE ve MAT, Otuz Yedinci Yılın Kurumu
(OYAK) Şirkettir.

TURKYE GENEL DAĞITICISI

Büyükdere cad. 4. Levent/İstanbul
Tel: 68.69.70 (10 hat)

Telex: 26239 MAT TR

şimdi alüminyum daha kârlı çözüm

Çatı cephe ve tavan kaplamasında
en fazla malzeme tasarrufu sağlayan
yüksek mukavemetli 3004 alaşımını
sizler için geliştirdik.

nasaş-trapez 3004

NASAS
ALÜMİNYUM SANAYİ ve TİCARETİ A.Ş.

MERKEZ: ANKARA BÜRO:
Büyükdere Cad. No: 48 Mecidiyeköy-İstanbul Günix Sok. No. 29/5 Kavaklıdere-Ankara
Telefon: 66 33 00 Telefon: 28 15 08 - 28 14 54
Telex: 26 140 Alme-TR Telex: 43 245 Alan-TR

Kalkınma, tasarrufla başlar...

...Tasarrufun yatırıma dönüşmesiyle
sürer, gerçekleşir.
Sermaye piyasasının görevi,
bu oluşuma hizmet etmektir.
Banker Kastelli 21 yıldır
bu bilinçle hizmet sunuyor.
Öncüler, önceden görenler
ve ilk adımı atanlardır.

Banker Kastelli
Menkul Değerler Ticaret A.Ş.
Sermayesi 500.000.000 TL.

"BORSA BANKERİ"

Türkiye'de Karteller ve «Rekabet Sınırlamaları»na İlişkin Önlemler: yürürlükteki hukuk ve yasal düzenleme örnekleri

PROF. DR. ERGUN ÖZSUNAY

1 — Yürürlükteki Hukukumuz

REKABET hakkının kötüye kullanılması ve hukuka aykırı rekabet sınırlamaları ile serbest rekabet düzeninin bozulması bakımından, yürürlükteki hukukumuzun çözüm ve önlemleri, iki grupta toplanabilir: «Haksız rekabetin önlenmesine yönelik önlemler» ve «rekabet sınırlamalarının önlenmesine ilişkin çözümler» (1).

1 — Haksız Rekabet Durumları

İktisadi rekabetin, dürüstlük kurallarına aykırı olan aldatıcı davranışlar ve başka araçlarla her çeşit kötüye kullanılmasına, «haksız rekabet» denir.

İsviçre'de haksız rekabete ilişkin özel bir kanun (Bundesgesetz über den unlauteren Wettbewerb) bulunduğu halde; bizim hukukumuzda, haksız rekabet, TTK m. 56-65'de düzenlenmiştir. Ayrıca Borçlar Kanunumuzda da, haksız rekabetle ilgili bir maddenin (m. 85) bulunduğu belirtilmelidir.

TTK m. 56'da «haksız rekabet», genel olarak tanımlanmış; m. 57'de, 10 bent halinde haksız rekabete ilişkin özel durumlar belirtilmiş; m. 58 ve onu izleyen maddelerde de hukuki ve cezai yaptırımlar öngörülmüştür.

Bu hükümleri toplu olarak gözden geçirdiğimizde, Türk hukukunun, haksız rekabet niteliğindeki davranışlarla rekabet hakkının kötüye kullanılması durumları bakımından oldukça etkin önlemler getirdiği söylenebilir. Zira, TTK m 57'de belirtilen özel haksız rekabet durumları dışında, iktisadi rekabetin dürüstlük kurallarına aykırı davranışlar ve diğer araçlarla her çeşit kötüye kullanılması da, bir

(1) Ayrıntı için bkz. Özsunay, E., Çeşitli Ülkelerin Kartel Hukuklarında ve AET'de Kartellere, Rekabeti Sınırlayıcı Uygulamalar ve Pazara Egemen Teşebbüslere Yönelik Önlemler ve Bunların Işığında Bir «Türk Kartel Kanunu» Tasarısı için Yönlendirici Öneriler, İstanbul Ticaret Odası için hazırlanmış ve çoğaltılmış araştırma, İstanbul, 1979, s. 113 (Bundan sonra «Kartel Hukuku» olarak anılacak).

«haksız rekabet» hali sayılmıştır (m. 56). Bu nedenle bu gibi kötüye kullanma durumlarında da, TTK m. 58'de öngörülen hukuki yaptırımların uygulanabilmesi mümkündür.

Öte yandan, TTK, haksız rekabet durumlarında, sadece rakilere dava hakkı tanımakla yetinmeyip (m. 58/f. 1); iktisadi rekabetin kötüye kullanılması yüzünden fiilen zarar görmüş bulunan müşterilere (m. 58/f. 2) ve Ticaret ve Sanayi Odaları, Esnaf Dernekleri, Borsalar ve üyelerinin iktisadi çıkarlarını korumaya yetkili diğer mesleki birliklere de (belirli durumlarda) dava hakkı tanımakla, haksız rekabetle savaşım yönünden etkin olabilecek bir düzenleme getirmiştir.

Bundan başka, haksız rekabetle ilgili davaların, haksız rekabet niteliğindeki davranışlarda bulunan «rakipler»den başka; adam çalıştıranlara (TTK m. 59) ve haksız rekabet uygulamalarına dolaylı olarak katılan tüm üçüncü kişilere (TTK m. 57/b. 1, 3, 5, 7) karşı da açılabilmesi, Ticaret Kanunumuzun, haksız rekabetle savaşımında, gerçekten etkili olabilecek önlemler getirdiğini vurgulamaktadır.

2 — Hukuka Aykırı Rekabet Sınırlamaları

Buna karşı, karteller, sınırlayıcı uygulamalar ve «pazardaki güç»ün kötüye kullanılması durumlarında, yürürlükteki hukukumuzun başarılı olmadığı söylenebilir. Esasen, başka amaçlara yönelik önlemlerle, ekonomik gücün merkezi yoğunlaşması olgusundan türeyen bu gibi yeni sorunların üstesinden gelebilmek mümkün de değildir⁽²⁾.

Türkiye'de kartellere, tekellere ve pazara egemen teşebbüslere karşı savaşım bakımından, hukuki durum, geniş ölçüde, 1962 tarihli «Karteller ve Benzeri Örgütler Hakkında Federal Kanun»un çıkarılmasından önce İsviçre'deki duruma benzemektedir⁽³⁾.

Bu bakımdan, yürürlükteki hukuk düzenimiz içinde kartellere ve sınırlayıcı uygulamalara karşı, genel olarak, MK hükümleri ile TTK m. 56-65'den yararlanılabilir. Örneğin, boykotlara, ayırımçı uygulamalara ve dürüstlük kurallarına aykırı «rekabet sınırlamaları»na karşı savaşımında, MK'muzun «kişiliğin korunması»na yönelik hükümleriyle (m. 23-24), «dürüstlük kuralı» ilkesine (m. 2) ve BK'muzun «hukuka aykırı eylemler» (m. 41 vd) ile «irade bozuklukları»na ilişkin hükümlerine (özellikle «tehdit»e ilişkin m. 29 ve «aşırı yararlanma»ya -gabine- ilişkin m. 21) başvurulabilir.

Ancak, sadece «haksız rekabet»e özgü çözümler (TTK m. 56-65) ve medeni hukukun yaptırımlarıyla, kartellerin, sınırlayıcı uygulamaların ve «pazardaki gücün kötüye kullanılması»na ilişkin sorunların üstesinden gelebilmek olanaksızdır. Bu sorunların çözümü, başka ülkelerde olduğu gibi, Türkiye'de de, kartellere ve rekabet sınırlamalarına karşı «özel bir düzenleme» yapılmasını (Kartel Kanunu) gerekli kılmaktadır.

(2) Özsunay, E., Kartel Hukuku, s. 114 vd.

(3) İsviçre'deki durum için bkz. Gut, H., Veranlassung und Ausführung wettbewerbsbehindernder Vorkehren, Ihre Erfassung durch das Kartellgesetz, Zürich 1973, s. 28 vd.

II — Tasarılar

1 — «İç ve Dış Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun» Tasarısı

12 Eylül 1980 öncesi koalisyon hükümetleri döneminde, Ticaret Bakanlığı'nca hazırlanmış bulunan «İç ve Dış Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun Tasarısı»nda (Tasarı), karteller ve pazara egemen teşebbüslerle savaşım bakımından bazı yasaklamalar öngörülmüş ve «birleşmeler» bakımından da bazı çözümlere yer verilmiştir.

Tasarı'nın 56. maddesi aynen şöyleydi :

Madde 56 — Fiyat, üretim ve dağıtım tekelı

«Bu kanunla ayrıca düzenlenen hususlar ve özel kanun hükümleri saklı kalmak şartıyla ticarete serbest rekabeti ortadan kaldırmaya sebebiyet verici fiyat, imalât, üretim, hizmet ve dağıtım tekelı ihdas etmek; fiyatları veya hizmet tarifelerini açık yahut gizli anlaşmalar yapmak suretiyle sun'ı olarak yükseltmek, yüksek seviyede tutmak veya düşmesine engel olmak ve bu amaçlarla üretim ve imalatı veya mal arzını azaltmak, durdurmak veya sabit bir seviyede tutmak veya malları imha etmek yasaktır.

Birinci fıkradaki amaçla şirket, kooperatif ve diğer müesseselerin kurulmalarına, birleşmelerine ve ana sözleşmelerinde değişiklik yapmalarına izin verilmez, onaylanmaz ve tescil edilmez. Bunun aksine yapılan işlemler hükümsüzdür.»

Tasarı sonradan, «Millet Meclisi Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret Komisyonu»nda incelenirken, diğer bazı maddelerin yanında, 56. madde de bazı değişikliklere uğramıştı.

Tasarı'nın, Komisyon tarafından değiştirilmiş bulunan 56. maddesi aşağıdaki biçime dönüştürülmüştü :

«Bu kanunla ayrıca düzenlenen hususlar ve özel kanun hükümleri saklı kalmak şartıyla :

a) Serbest rekabeti ortadan kaldırmak veya kısıtlamak amacıyla, piyasaya egemen olmağa, piyasayı bölüşmeye, fiyatları sun'ı olarak yükseltmeye, fiyatların düşmesine engel olmaya veya fiyatları sabit tutmaya, üretimi veya imalatı veya piyasaya mal ve hizmet arzını kısıtlayarak, durdurmaya, malları yoketmeye yönelik, ithalât, üretim, ihracat, dağıtım, pazarlama ve ulaşım alanlarında gizli veya açık sözleşmeler, anlaşmalar veya bağlantılar yapmak veya tekel kurmak yasaktır.

b) TTK'nun 466. maddesindeki tanıma göre kurulan holdinglerin kuruluş sermayeleri 20.000.000 TL'dan aşağı olamaz ve bu ortaklıklar kurucu veya imtiyazlı hisse senedi ile tahvil çıkaramazlar. Holdingler, hiçbir şirketin sermayesinin % 20'sinden fazlasına katılamazlar ve kendi sermayeleri ile öz varlıklarının % 10'undan fazlasını bir tek ortağın hisse senetleri ve tahvillerine yatıramazlar. Holdingler katıldıkları şirketlerin tüm oylarının % 20'den fazlasını hiçbir suretle kullanamaz ve kullanılamazlar.

c) Maddenin (a) fıkrasındaki amaçla ticaret şirketleri, iktisadi amaç güden dernekler ile kooperatifler ve bunların üst kuruluşlarının kurulmaları,

aralarında birleşmeleri ve ana sözleşmelerinde bu yolda değişiklik yapmaları yasaktır.»

Görüldüğü gibi, değiştirilmiş 56. maddenin (a) bendi, kartellere ve pazara egemen olma durumlarına (tekel) ilişkin bulunmaktadır. Bu hükümlerle, karteller ve tekeller kesin olarak yasaklanmakta; belirli durumlarda, kartellere ya da tekelere izin verilmesine ilişkin herhangi bir çözüme yer verilmemektedir. Oysa, Batı Avrupa'daki kartel düzenlemelerine ilişkin açıklamalarımızdan anlaşılacağı üzere, böylesine kesin bir kartel yasağı öngörülmesi ve hiçbir istisnanın kabul edilmemesi «amaca uygun» değildir (4).

56. maddenin (c) bendi ise, kartel ya da tekel kurmak amacıyla, şirket ve ya kooperatif kurulmasını ya da bunların üst kuruluşlarının oluşturulmasını veya bu gibi amaçları izlemek üzere «birleşmeler» yapılmasını yasaklamıştır. Oysa, Avrupa'daki kartel düzenlemelerinde, ekonomik merkezi yoğunlaşmanın önemli bir görünümü olan «birleşmeler», özel bir yaklaşımla ele alınmakta ve düzenlenmektedir. Bu sebeple, «birleşmeler»le ilgili karmaşık sorunların, Tasarının 56. maddesinin (c) bendindeki biçimde, kestirme bir çözüme bağlanması da, amaca uygun değildir.

Bunun yanında, Ticaret Bakanlığı Tasarısı'nda, kartelleri, pazara egemen teşebbüsleri ve birleşmeleri denetleyecek ve bunlar hakkında gerekli önlemleri alacak bir kuruluşun (örneğin bir Kartel Kurumu veya Kartel Genel Müdürlüğü gibi) öngörülmediği de göze çarpmaktadır (5).

2 — «Ticarette Dürüstlüğü Korunması Hakkında Kanun» Tasarısı

Daha sonra, 1980 Kasım'ında Ticaret Bakanlığı tarafından hazırlanan «Ticarette Dürüstlüğü Korunması Hakkında Kanun» tasarısında da tekeller, oligopol-ler ve kartellerle savaşım bakımından bazı çözümler öngörülmüş ve «birleşmeler»le ilgili bazı düzenlemelere yer verilmiş ise de, bunların da «yetersiz» ve «amaca elverişsiz» olduğu söylenebilir.

Bu tasarının 5. maddesi «fiyat, üretim ve dağıtım tekeli» başlığı altında, aşağıdaki yasaklamayı getirmektedir:

«Özel kanun hükümleri saklı kalmak ve ihracat faaliyetleri hariç olmak şartıyla, ticarete serbest rekabeti ortadan kaldırmaya sebebiyet verici fiyat, imalat, üretim, hizmet dağıtım tekelleri kurmak; anlaşarak bölgesel pazar paylaşması yapmak; fiyatları veya hizmet tarifelerini açık veya gizli anlaşmalar yapmak suretiyle sun'i olarak yükseltmek, yüksek seviyede tutmak veya düşmesine engel olmak veya bu amaçla üretim ve imalatı veya mal arzını azaltmak, durdurmak veya sabit bir seviyede tutmak yahut malları imha etmek, fiyatı düşürmek suretiyle rekabeti ortadan kaldırmaya teşebbüs etmek yasaktır.»

Tasarı'nın 6. maddesinde ise, «mücbir sebepler dışında maksatlı olarak üretimin durdurulması veya kısıtlanması» yasağı yer almaktadır:

(4) Bkz. Özsunay, E., «Pazar Ekonomisi»nde Rekabetin Önemi ve «Rekabet Sınırlamaları»na Karşı Alınan Önlemler, Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Şubat 1982, s. 60 vd.

(5) Özsunay, E., Kartel Hukuku, s. 118.

«Mücbir sebepler haricinde maksatlı olarak normal arz ve talebin te-
şekkül ettireceği fiyata tesir edecek veya piyasada mal darlığı ortaya çı-
kartacak her türlü mal ve hizmet üretiminin durdurulması, kısıtlanması ve-
ya yavaşlatılması yasaktır.

Ayrıca yukarıdaki neticeyi doğuracak her türlü siyasi ve sosyal mak-
satla yapılacak üretim durdurulması, kısıtlanması ve yavaşlatılması yasaktır.

Kanunî grev ve lokavt hakları saklıdır.»

«Aşırı ve zararlı genişleme» başlığını taşıyan 7. maddede ise, yabancı hu-
huklarda benzerine rastlayamadığımız bir düzenleme öngörülmüştür. Bu mad-
deye göre :

«Bir şirket veya kuruluş memleket ekonomisine önemli surette zarar
verir hale geldiği takdirde, Ticaret Bakanlığı'nca belirli bir sürede durumu-
nun düzeltilmesi şirket veya kuruluştan istenir. Verilen sürenin sonunda Ba-
kanlığın isteğine uymayanlar hakkında yetkili mahkeme nezdinde fesih ta-
lebi ile dava açılır.»

Yukarıda belirttiğimiz maddeler, «Ticarette Dürüstlüğün Korunması Hakkında Kanun Tasarısının Revize Edilmiş Durumu»nda da, aşağı yukarı aynı içerikle alıkonulmuş, sadece radaksiyonla ilgili bazı önemsiz değişikliklerle yetinilmiştir.

Fikrimizce, daha önce hazırlanan «İç ve Dış Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun Tasarısı» gibi; «Ticarette Dürüstlüğün Korunması Hakkında Kanun Tasarısı»nın tekellere, oligopolere, kartellere ve kartel benzeri örgütlenmelere ilişkin çözümleri de «yetersiz» ve «amaca elverişsiz»dir.

Tasarı'da öngörülen düzenleme, kartel hukukunun temel kavramlarından yoksun olmakla kalmayıp; ayrıca öngörülen çözüm ve yaptırımların da, kartel hukukunun güncel sorunlarına yanıt verebilmesi ve bu alandaki yeni gelişmelerle bağdaştırılabilmesi olanaksız gibidir (6).

Öte yandan, Tasarı'da, kartel hukukuna ilişkin sorunlarla görevli özel bir örgütün kurulmadığı da belirtilmelidir. Tasarının 39. maddesinden anlaşıldığına göre, «Ticaret Bakanlığı bu kanunla verilen görevlerin yapılmasını temine ve merkezde Genel Müdürlükler... kurdukmaya» yetkili olduğundan, Tasarı'yı hazırlayanların, büyük bir olasılıkla, kartel sorunlarıyla görevlendirilecek bir Genel Müdürlük kurulmasını düşündükleri söylenebilir.

Ancak, Tasarı'nın 41. maddesinin başlığında belirtilen «Ticarette Dürüstlüğün Korunmasını İzleme Kurulu»nun ya da aynı maddenin içinde yer alan «Dağıtım Kanalları İzleme Kurulu»nun da aynı görevlerle donatılabilmesi mümkündür (7).

Özetlemek gerekirse, «Ticarette Dürüstlüğün Korunması Hakkında Kanun Tasarısı»nın da, tüketim ve kartel hukukuna ilişkin çetrefil sorunların üstesinden gelemeyeceği söylenebilir.

3 — «Ticari Faaliyetlerin Düzenlenmesi ve Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun» Tasarısı

«Ticarette Dürüstlüğün Korunması Hakkında Kanun» tasarısı, şimdilerde, yeni bir başlık ve biraz değişik bir içerikle, Bakanlar Kurulu'na sunulmuş durumdadır. Yeni tasarı, «Ticari Faaliyetlerin düzenlenmesi ve Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun» adını taşımaktadır. Bu tasarı'nın 5. maddesinde fiyat, üretim ve dağıtım tekellerinin kurulması yasaklanmış; 6. maddesinde de, üretimin maksatlı olarak durdurulması ve kısıtlanmasına ilişkin başka bir yasak öngörülmüştür.

(6) Bkz. Tandoğan, H., İç ve Dış Ticaretin Düzenlenmesine İlişkin Kanun Tasarısı ile Ticarette Dürüstlüğün Korunması Hakkında Kanun Tasarısı'nın Tüketicilerin Korunması Açısından İncelenmesi, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, Aralık 1980, s. 935.

(7) Tasarı'nın 42. maddesinde öngörülen «Uzmanlar Kurulu»na ise, bu kanunun işleyişini sürekli olarak izleme ve denetleme görevi verilmiştir. Bu kurulun, büyük bir olasılıkla, Federal Almanya'daki «Tekel Komisyonu»ndan esinlenerek öngörüldüğü söylenebilir. Bkz. 27/7/1957 tarihli «Rekabet Sınırlamalarıyla Savaşım Kanunu», § 24 b. Metin için bkz. Riesenkampff/Gres, Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen (Neufassung 1980), Köln, 1980, s. 58-62.

Bu Tasarı'da da Ticaret Bakanlığı'na, merkezde bir «Genel Müdürlük» kurma ve «Dağıtım Kanalları Koordinasyon Kurulu» oluşturma yetkileri verilmektedir (m. 23).

Önceki tasarılarından pek az farklı görünen bu Tasarı'nın da, karteller, te-keller, oligopoller ve «pazardaki güç»ün kötüye kullanılması durumlarında, başarı şansının fazla olmadığı söylenebilir. Böylesine çetrefil ve çok yönlü ekonomik sorunların, üç beş madde içinde, sadece «yasaklar» ve «yaptırımlar» öngörülerek çözümlenebilmesi kesinlikle mümkün değildir.

III — Bir «Türk Kartel Kanunu» Tasarısı İçin Yönlendirici İlkeler

1 - 24 Ocak 1980 kararlarıyla uygulamaya konulan «pazar ekonomisi»nin başarılı bir biçimde işleyebilmesi ve rekabet özgürlüğünün işlevini gerçekleştirebilmesi için, aynı ekonomik modele bağlı diğer ülkelerde olduğu gibi, Türkiye'de de, «tekeller, oligopoller, pazara egemen teşebbüsler ve karteller»e ilişkin «özel bir düzenleme»nin yapılması zorunludur.

2 — «Türk Kartel Kanunu» tasarısı hazırlanırken, Türk hukukunun bugünkü durumu ve gelişme yönleri bakımından, özellikle iki noktanın gözönünde bulundurulması gerekmektedir :

a) Bunlardan birincisi, Türk hukukunun «Kara Avrupası hukuk sistemi» içinde bulunmasıdır. Bilindiği gibi, Türk Medeni Kanunu ve Ticaret Kanunu ile özel hukukumuzu oluşturan en önemli kanunlar, kavramları ve çözümleriyle Kara Avrupası hukuk sistemine bağlıdır. O halde, bir «Türk Kartel Kanunu» tasarısının hazırlanmasında da, ancak Kara Avrupası hukuk sisteminde yer alan model ve çözümlerden esinlenilebilir. Bu bakımdan, tasarının, yapısı ve içeriği yönünden Amerikan ve İngiliz kartel hukuklarından çok, Alman, Avusturya ve İsviçre kartel kanunlarından ve bu alandaki oluşumlardan esinlenmesi «amaca uygun» görünmektedir (9).

b) Ayrıca, tasarının hazırlanmasında gözönünde bulundurulması gereken başka bir husus da, Türkiye'nin AET ile olan ilişkileridir. Bu konuda, hem Ankara Anlaşması'nın 16. maddesi; hem de Katma Protokol'ün 43. maddesinin 1. fıkrası önem taşımaktadır.

O halde, tasarı hazırlanırken, Türkiye'nin AET ile olan «gelecek ilişkiler»i de gözönüne alınmalı ve tasarı AET kartel hukukundaki oluşumlarla uyumlu çözümler öngörmelidir (9).

3 — Bundan başka, «Türk Kartel Kanunu» tasarısının da, Kara Avrupası kartel hukukları tarafından benimsenmiş bulunan «eklektik bir model»e göre hazırlanması amaca uygun görünmektedir (10). Nitekim Alman ve Avusturya kartel kanunları gibi, AET kartel hukuku da bu «model»i benimsemişlerdir.

(9) Bkz. Özsunay, E., Kartel Hukuku, s. 119.

(10) AET kartel hukukuna ilişkin ayrıntı için bkz. Özsunay, E.: (1) Kartel Hukuku, s. 94 vd.; (2) AET'de Karteller ve Rekabeti Sınırlayıcı Diğer Uygulamalar, İktisat ve Maliye, Mayıs 1980, s. 63 vd.

(10) Özsunay, E., «Pazar Ekonomisi»nde Rekabetin Önemi ve «Rekabet Sınırlamaları»na Karşı Alınan Önlemler, Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Şubat 1982, s. 61 vd.

38.

kurulus yıldönümünde Yapı Kredi'den...

HİZMET BEYANNAMESİ.

1 Kurulduğu günden bu yana tasarrufu ödüllendirmeyi ilke edinmiş Yapı Kredi, 38. hizmet yılında, kendisini bugünlere erıştiren Türk tasarruf sahibine, şükran borcunu, en parlak biçimde ödeme azmindedir:

- Daha ustun, daha yaygın hizmetle...
- Geleneksel Yapı Kredi güvencesiyle...
- En yüksek faizle...

2 Tasarrufu ister küçük olsun, ister büyük, her tasarruf sahibi bilgili, saygılı hizmeti Yapı Kredi'de bulacaktır.

3 Ölçsüz bir faiz ve vaad savaşının hüküm sürdüğü finans sektörümüzde, "güvenlik" kavramı, hiçbir zaman, bugün olduğu kadar büyük önem kazanmamıştır.

Bu olgu karşısında Yapı Kredi, 38 yıllık geçmişı boyunca olduğu gibi, bundan böyle de, "tasarrufların güvenlik mercii" olmaya devam edecektir.

4 Güvenliğin yanısıra, sistemli ve yararlı bir bankacılığın en yüksek faizi Yapı Kredi'den gelecektir.

5 Yapı Kredi, her zaman tasarruf sahibinin en güvenilir bilgi ve haber kaynağı olarak kalacaktır.

6 Mesnetsiz vaadlerle ya da rakıbu kötuleyerek başarı kazanmaya asla tevessül etmeyecektir. Çağdaş bankacılığımızın kurucusu ve yenilikler onderı Yapı Kredi, yepyeni hizmetler sunmaya hazırlanmaktadır.

Gene Yapı Kredi'yi izleyin.

Gene Yapı Kredi'den bekleyin.

**YAPI ve KREDİ
BANKASI**

"hizmette sınır yoktur"

AYIN EKONOMİK OLAYLARI

DOÇ. DR. YILDIRIM KILKIŞ

GİRİŞ

HIZLA geride bıraktığımız 1981 yılı Türkiye'nin sosyal yaşantısındaki güvenli günlerin geri geldiğini bizlere ispat ederken, mevcut potansiyelin, ülke ekonomisinin önemli sorunlarının da çözümlenecek şekilde yönetilebileceğini göstermiştir. Bu yönetimin gereklerine uyma zorunluğu belki bazı işadamlarını rahatsız etmektedir. Fakat bu rahatsızlığın aslında 1981'e kadar olan aşırı rahatlığın bedeli olduğunu da söylemek mümkündür.

Geçtiğimiz dönemin iki önemli olayı şudur: Hızlı enflasyonun spekülative kazançlara yol açan gidişi, talep enflasyonuna karşı alınan tedbirlerle üçte bir'e indirilmiştir. Buna karşılık yükseltilen mevduat faizleri, birdenbire ortaya çıkan bankerlik kuruluşları, paralarını spekülative alanlara yatıranları cezbetmiş ve bu ani gelişmeye göre tedbirler alınmamış olduğundan, bir kısım vatandaşımızın paraları, sonu belli olmayan bir maceraya kaptırılmıştır. Hükümetin bankerlik müesseselerini düzenlemeye yönelik kararları geç kalmıştır. Şimdi bu hususta yeni düzenlemelere gidildiğini görüyoruz.

Diğer olay, ihracatımızda Türkiye Cumhuriyeti'nin rekorunun kırılmış olmasıdır. İç talebin gücünün başka alanlara çekilmiş olması, üretici kuruluşlarımızı ihracata yöneltmiş ve onları üretimlerine yeni pazarları dış ülkelerde aramaya itmiştir.

Ihracatımızın aldığı yeni hız, dış pazarların özelliklerini öğrenmeye başlayan işadamlarımızın girişimleriyle herhalde 1982'de de devam edecektir. Ancak uluslararası pazarlardaki eğilimler, şiddetli rekabet ortamları gibi, kontrolümüz dışındaki ekonomik olaylar karşısında, hükümetimizin çok çabuk kararlar almasının gerekliliğini burada tekrarlamak isteriz. Nitekim, bu yazı kaleme alındığı tarihe kadar, ihracatta vergi iadesi gibi çok önemli bir teşvik tedbirinde yapılacak söylenen değişiklikler hâlâ açıklanmamıştır.

1982 yılının, talep enflasyonunun önlenmesi için alınan tedbirlerin yanında maliyet enflasyonunu da önleyici tedbirlerle ve döviz girdilerinin artmasını hızlandırıcı yeni uygulamalarla ülkemiz için daha hayırlı şekilde devam etmesini diliyoruz.

1982'nin başlarından bu yana gelişen çeşitli ekonomik olayları kısaca şöyle açıklamak mümkündür.

Çeşitli Vergi Mevzuatında Değişiklikler

İki ayrı Resmi Gazete'de yayınlanan bu değişiklikler şunlardır :

5.1.1982 tarihli Resmi Gazete'de yer alan kanun değişiklikleri; 2431 No.lu Tahsilatın Hızlandırılması, Mali Denge Vergisi, Kurumlar Vergisi ve Gelir Vergisi kanunlarıyla ilgilidir.

- Tahsilatın Hızlandırılması Hakkında Kanun'daki değişiklik, mükelleflerin beyan ettikleri değer in % 30 fazlasının esas alınması ile ilgili başlangıç ve bitiş tarihlerini kapsamaktadır.
- Mali Denge Vergisi'ndeki değişiklik, bu verginin 1982'de % 2'ye, 1983'de % 1'e indirildiğini açıklamaktadır.
- Kurumlar Vergisi Kanunu'nda, ihracat, navlun, turizm gibi döviz getiren kazançları sağlayan kurumların yararlanacakları indirimleri ve ödeme sürelerini gösterir değişiklikler yapılmıştır.
- 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nda ise serbest meslek kazançlarından istisna miktarları, mesken olarak kiralanmış binalardan elde edilen hasılatın istisnası, ulaştırma işlerinde matrah, götürü usule tabi olmanın özel şartları, tam mükellefiyette vergiye tabi gelirler açıklanmaktadır.

Bu kanunda yer alan önemli bir değişiklik de, 1982, 1983 ve 1984 takvim yıllarında uygulanacak Gelir Vergisi tarifeleri ile ilgilidir. Buna göre, yıllar ilerledikçe vergilerin oranları azalmaktadır.

27.1.1982 tarihli Resmi Gazete'de de, Emlak Vergisi, Harçlar, Belediye Gelirleri, Damga Vergisi, Veraset ve İhtikal Vergisi kanunlarındaki değişiklikler açıklanmaktadır.

- 1319 sayılı Emlak Vergisi'nde vergi istisna sınırları yükseltilmiş, 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu'nda yapılan değişiklikle bina inşaat vergisi, bina inşaat harcına dönüştürülmüş, harç miktarları indirilmiştir.
- 1338 sayılı Veraset ve İhtikal Vergisi'nde, gayri menkullerin rayiç bedeli yerine Emlak Vergisi'ne has olan değerle değerlendirilmesi hükmü getirilmiş ve kusur cezası kaldırılmıştır. Ayrıca 1 milyon TL.'na yükseltile istisna miktarı ile birlikte, vergi dilimleri ve oranları yeniden düzenlenmiştir.
- 488 sayılı Damga Vergisi'nde bazı istisnalar getirilmiş, posta çekleri ile trafik cezalarının tahsil makbuzları vergi kapsamına alınmıştır.
- 492 sayılı Harçlar Kanunu'nda değişiklik yapan kanunda, vergi yargısı harçları, harç tarifeleri yeniden düzenlenmiş bulunmaktadır.

İhracatla İlgili Mevzuat

1982 İhracat Rejimi :

Geçtiğimiz dönemde ihracatla ilgili çeşitli mevzuat yürürlüğe konmuştur. Bunların en önemlisi hiç şüphesiz 1982 İhracat Rejimi'dir. 7.1.1982 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 1982 İhracat Rejimi'nde ihracatı kolaylaştıran birçok

değişiklikler yer almaktadır. Bu kolaylıklar başlıca şunlardır : Tescil lisans işlemlerindeki beyanname sayısı 10'dan 8'e indirilmiştir. Serbest ihracatla ilgili formaliteler azaltılmıştır, lisansa bağlı mallar listesi 41'den 30'a indirilmiştir.

İhracı Ruhsata Tabi Mallar :

28.1.1982 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan ihracı ruhsata tabi olan ve olmayan maddeler içinde, sadece tütün ve afyon ruhsata bağlı bırakılmıştır.

Özel Kuruluşların Dış Sergilere Katılması :

7.1.1982 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Ticaret Bakanlığı'nın «İhracat 82/1» sayılı sirkülerine göre, özel kuruluşların da dış ülkelerde Türk ihracat ürünleri sergi ve haftaları düzenlemelerinde Ticaret Bakanlığı'ndan izin alınması şartı kaldırılmıştır.

Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 17 Sayılı Karar'a İlişkin Tebliğ :

30.1.1982 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan bu tebliğde, ticari seyahatler dolayısıyla; ihale kazanan ihracatçılara, 10.000 dolarlık ihracatı gerçekleştirenlere, yeni işe başlayan ihracatçılara ve 500 bin TL. Gelir veya Kurumlar Vergisi ödeyen veya ödeyecek olan ihracata ve fason üretime dönük olanlara yapılacak döviz tahsisleri açıklanmaktadır.

İthalat, İhracat ve
tüm kambiyo işlemlerinizde
hızlı ve etkin servis.

**TÜRKİYE
EMLAK KREDİ
BANKASI**

“size avantaj sağlar”

İhracatı Teşvik Tedbirleri :

9.2.1980 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan İhracatı Teşvik Tebliği'ne göre, formaliteler azaltılmış ve ihracat sigortası konusunun Teşvik ve Uygulama Dairesi tarafından yürütüleceği açıklanmıştır.

1982 İthalat Rejimi ve Yönetmeliği

5.1.1982 tarihli Resmi Gazete'de 1982 yılı İthalat Rejimi ve İthalat Yönetmeliği yayınlanmış bulunmaktadır. Bilindiği gibi her yıl bu tarihlerde açıklanan İthalat Rejimi, 1982 yılı için geçerli olacak hususları bir araya toplamış, daha önce kısım kısım yayınlanmış bulunan bazı kararları da bünyesine almıştır. İthalata oldukça serbestlik ve bürokratik kolaylıklar getirilmiş bulunmaktadır.

1982 İthalat Yönetmeliği'nde ithalatta ilgili, I ve II sayılı liberasyon listeleriyle, montaj sanayii talimatı sirküleri yer almakta ve bu sirkülerlerde ithaline müsaade edilen ve edilmeyen maddeler gösterilmektedir. I sayılı liberasyon listesine 40 madde ilâve edilmiştir. Fon ödemek suretiyle ithal edilecek maddeler listesinin genişletildiği görülmektedir.

10.1.1982 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Para ve Kredi Kurulu'nun 37 sıra nolu tebliği ile ithalinde Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'na alınacak meblağlar açıklanmaktadır.

1982 İthalat Yönetmeliği içinde, ihracatçılar için ambalaj malzemeleri 82/7 sayılı ithalat sirkülerinde yer almaktadır.

Tahvil Çıkarma ile İlgili Yeni Hükümler

1, 4 ve 7 Şubat 1982 tarihli Resmi Gazetelerde yayınlanan üç tebliğ ile, anonim ortaklıkların çıkaracakları tahvillerle ilgili esaslar ve şartlar açıklanmıştır.

4.2.1982 tarihli tebliğ çıkarılacak tahvillerin miktar, faiz ve satış şartlarına ait hususları tespit ederken; 7.2.1982 tarihli tebliğ ise tahvillerini halka arz eden anonim ortaklıkların uymaları gereken esasları açıklamaktadır. 1.2.1982 tarihli Merkez Bankası tebliğinde ise çıkarılacak tahvillerin sabit ve değişken faizli olarak ihraç edilebilecekleri ve faiz oranları açıklanmaktadır.

Ödeme Güçlüğü İçindeki Bankerlerin Tasfiyesi

Birçok banker kuruluşunun mevduat sahiplerini zarara sokan tutumlarına karşı, bunları bir düzen içinde tasfiye ederek, zarara uğrayanların haklarını güvenceye almak amacıyla, Kanun Hükmünde Kararname 14.1.1982 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

Bu kararnameye göre; bankerlerin 15 gün içinde tasfiye talebiyle görevli Ticaret Mahkemeleri'ne müracaatleri ve bunlardan alacaklı olanların da 1 ay içinde görevli mahkemelere müracaatleri gerekmektedir.

Merkez Bankası Reeskont ve Avans Faizleri Yine Değiştirildi

30.1.1982 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan tebliğlerle, reeskont ve faiz oranları şöyle tespit edilmiştir :

I — Kısa Vadeli Kredilerde

1 — Tarım Kredilerinde

- a) T.C. Ziraat Bankası'nca kullanılan Tarım Kredi Kooperatifleri kredilerinde % 18.00
- b) T.C. Ziraat Bankası'nca kullanılan Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri kredileri ile diğer bankalarca T.C. Ziraat Bankası'nın tarım kredilerine uyguladığı faiz oranı üzerinden kullanılan kredilerde % 16.25

- 2 — T. Halk Bankası'nca küçük sanayici, sanatkâr, esnaf ve esnaf teşekküllerine kullanılan mesleki kredilerde % 15.50

II — Orta Vadeli Kredilerde (Teşvik Belgeli)

- B — Tarım Kredilerinde % 17.75

Akaryakıt Zamları

Doların hızla değer kazanması nedeniyle, 1 Şubat 1982 tarihinde, yılbaşından bu yana ikinci akaryakıt zammı yapılmış bulunmaktadır. Normal benzinin litresine 3,5 TL, tüpgaz'a 30 TL artış getiren bu yeni zamlara göre İstanbul'da son durum şöyle olmuştur :

Tüpgaz Fiyatları :

Akaryakıt Fiyatları (Litre)

ANADOLU YAKASI

Piknik tüp	128 TL.	Süper benzin	83.70 TL.
10 Kg. tüp	617 TL.	Normal benzin	76.30 TL.
12 Kg. tüp	721 TL.	Gazyağı	51.10 TL.
45 Kg. tüp	2672 TL.	Motorin	51.00 TL.

RUMELİ YAKASI

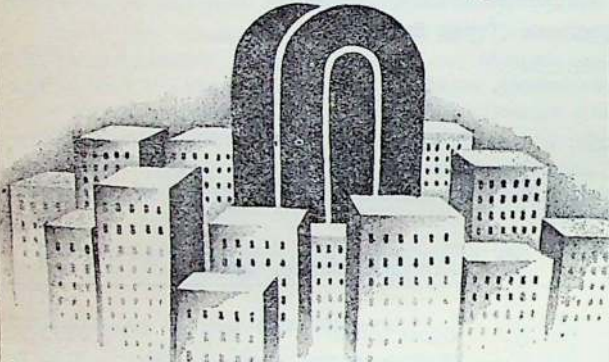
Piknik tüp	130 TL.	Kalorifer yakıtı	40.19 TL.
10 Kg. tüp	625 TL.	5 nolu kalorifer yakıtı	37.07 TL.
12 Kg. tüp	729 TL.	6 nolu kalorifer yakıtı	33.83 TL.
45 Kg. tüp	2705 TL.		

113 yıldan beri halkımızın güvenine layık olmuş
asırlık tasarruf bankası

**EMNİYET
SANDIĞI**

Türk sermaye piyasasında farklı kuruluş:

İster tasarruf sahibi
olun, ister yönetici...

Sermaye piyasasının
vermesi gereken
çok yönlü
hizmetleri size
yalnız Meban sunar.

Meban sadece bir
"borsa bankeri"
değildir.

Bu kapsamı aşar.

Meban bir
"mali kuruluş"tur.

Türk sermaye
piyasasının, ciroda
satışta, vergide
olduğu kadar
hizmette de
tek lideri
"mali kuruluş"
Meban'dır.

MEBAN
MENKUL DEĞERLER
BANKERLİK ve FİNANSMAN A.Ş.
"mali kuruluş"

İstanbul
Merkez Şubesi
İstiklal Caddesi,
Odakule İş Merkezi No. 286
Beyoğlu - İSTANBUL
Tel: 45 12 50 (5 hat)

Kadıköy Şubesi
Rıhtım Caddesi,
Derya İş Merkezi
No. 28 Kat 3
Kadıköy - İSTANBUL
Tel: 30 60 87 - 88 - 89

Bakırköy Şubesi
İstasyon Caddesi,
Ak İş Hanı No. 9/11 Kat. 3
Bakırköy - İSTANBUL
Tel: 72 80 20 - 21 - 22

Ankara Şubesi
Gazi Mustafa Kemal Bulvarı,
İşgüç Han. No. 8/10
Kızılay - ANKARA
Tel: 17 42 66 - 25 29 82

İzmir Şubesi
Cumhuriyet Bulvarı,
1378 Sokak No. 4/4
Alsancak - İZMİR
Tel: 21 47 07 - 21 47 09

"mali kuruluş" Meban.

Sermaye Piyasası

DOÇ. DR. ŞEREF TÜREN

D AY senedi pazarı Şubat ayı içerisinde hafif bir canlılık göstermiştir. Böylece pay senetlerinin fiyatlarında genellikle az ölçüde, fakat yaygın bir yükseliş izlenmiştir. Nitekim portföyümüzdeki pay senetlerinden 13 tanesi Ocak ayı fiyat düzeyini korurken, 29 tanesi artış göstermiştir. Ortalama artış 270 TL dolaylarındadır. Anadolu Cam ve Bağfaş'a ait pay senetleri 300'er TL, Gübre Fabrikaları 350 TL, Çimsa 400 TL, Goodyear ve Şişe Cam 500'er TL ve Bursa Çimento'da 3000 TL fiyat artışı gerçekleştirmişlerdir. Buna karşılık sadece üç pay senedi fiyat düşüşüne uğramıştır. Aroma 200 TL, Mensucat Santral 350 TL ve Sunta pay senetleri de 400 TL değer kaybetmişlerdir.

Bu gelişmelerin sonucunda pay senedi pazar indeksimiz Şubat 1982'de 94.60 düzeyine yükselmiştir. Bu düzeyiyle indeks Ocak ayına oranla % 0.44 dolayında bir artış gerçekleştirmiş olmaktadır.

Sermaye pazarında ihraç edilmiş olan özel sektör tahvilleri Ocak 1982'de toplam 693 milyon TL olmuştur. Şubat ayı ortasına kadar ise sadece Çimsataş'a ait 300 milyon liralık tahviller ihraç edilmiş bulunmaktadır.

Sermaye pazarında son günlerde dikkati çeken gelişmelerin başında bankerlerin tasfiyesi ile bunlardan alacaklı olanların durumu gelmektedir. Yüksek getiri vadeleri ile topladıkları fonları aynı verimlilikle işletme olanağı bulamayan bankerler, geniş bir tasarrufçu kesimini hayal kırıklığına uğratarak faaliyetlerine son vermişlerdir. Tasarrufçuların ellerinde de ana paralarını garanti eden bir tahvil, pay senedi veya mevduat sertifikası bulunmadığı için zararları, sadece kaybettikleri faiz gelirleri ile sınırlı kalmayıp aksine ana para yatırımlarının tamamını veya bir kısmını da kapsayacak kadar geniştir.

Bu tür sonuçların tasarrufçuları olumsuz etkileyeceği ve sermaye pazarının gelişmesini sekteye uğratacağı tartışılmaz bir husustur. Bu nedenle Maliye Bakanlığı geç de olsa menkul değerlerin satışına aracılık edenlerin faaliyet alanları, sermayeleri ve çalışma yöntemleri ile diğer koşulları tebliğlerle düzenlemiştir. Bu tebliğlere göre bankerler, menkul değerlerin satışına aracılık etmek üzere kurulmuş ve kurulacak anonim şirketlerdir. Bankerlik şirketinin özsermayesi 200 milyon liradan az olamayacak ve pay senetlerinin en az % 51'nin nama yazılı olması ve nakit karşılığı çıkarılması gerekecektir. Ayrıca, kurucu kişilerin yüz kızartıcı suçlardan dolayı hükümlülüklerinin bulunmaması gerekli koşullardan biridir. Bu bankerler, reklam ve ilanlarında eğer borsa bankeri ifadesini kullanmak

isterse, 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'nun gerekli kıldığı koşulları sağlayarak «borsa bankerı belgesi» almak zorundadır. Bankerlerin uğraş alanları da sınırlandırılarak, menkul değer satışına aracılıktan başka, ödünç para verme işleri ile ticari veya sınai türde hiçbir faaliyette bulunamayacakları öngörülmektedir. Ayrıca bankerlerin, satışına aracılık ettikleri firmaların menkul değerleri ile ilgili olarak kendi mali taahhütlerini kapsayan belgeler vermeleri veya menkul değerlerden ayrı olarak kendi mali yükümlülüklerini içeren belgeler oluşturup bunları satışa sürmeleri veya alım-satımında bulunmaları tamamen yasaklanmıştır. Böylece bankerlerin kişisel yatırımcılara çek, bono, sonradan ödeme belgesi, portföy katılma belgesi gibi kendi mali yükümlülüklerini kapsayan belgeler vermesi önlenmiş olmaktadır.

Ayrıca bankerler satışına aracılık ettikleri menkul değerlerin türü, tutarları ile satış taahhütlerini gösteren standart formları üçer aylık dönemler için hazırlayarak Maliye Bakanlığı'na bildireceklerdir. Bu bilgi verme mükellefiyeti ile de, bankerlerin faaliyetleri denetim olanağına kavuşmaktadır.

Sermaye pazarında faaliyette bulunan bankerler 30 Haziran 1982 tarihine kadar yukarıda önemli noktaları sıralanan 2520 sayılı Kanun'a ilişkin 4 nolu Tebliğ'in hükümlerine kendini uydurmak zorunluluğunda bırakılmışlardır.

Görüldüğü gibi getirilen bu hükümlerle, sermaye pazarında faaliyette bulunacak bankerlik firmalarının ciddi kuruluşlar olması sağlanmak istenmiştir. Bu-

**TÜRK
DIS TİCARET
BANKASI**

**"bankanızı seçerken
en önemli gerçeği
unutmayınız!..."**

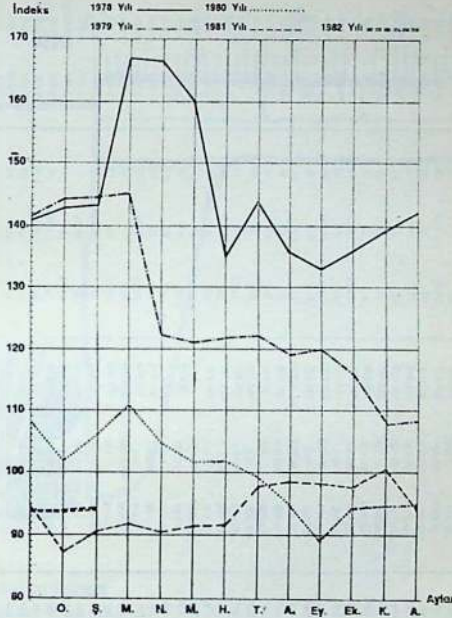
**siz daha iyi hizmet edebiliriz üstünlüğümüz
müşterilerimizi daha iyi tanımamızdır.**

TÜRK DIS TİCARET BANKASI

Çağdas banka

nunla birlikte kişisel yatırımcıların da banker seçimlerinde ve yatırım alternatiflerinde dikkatli ve uyanık bulunmaları gerekmektedir. Yapacakları yatırımlarında, hayali vaadlerde bulunan bankerlerden çok ciddi, güvenceli ve rasyonel olanları araştırarak bulmalı ve paralarının karşılığında muhakkak bir menkul değer almalıdırlar.

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi
Hisse Senedi Fiyat İndeksi ve Grafiği
(Ocak 1974 = 100)

Aylar	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982
Ocak	95.26	118.85	118.91	142.21	144.23	101.76	87.04	94.18
Şubat	96.11	118.57	120.82	144.09	144.25	105.08	90.24	94.60
Mart	96.67	121.11	123.65	166.76	144.79	110.80	91.76	
Nisan	97.86	125.34	136.12	166.05	122.40	104.31	90.37	
Mayıs	97.23	118.00	127.26	159.26	120.40	101.63	91.66	
Haziran	96.67	119.13	128.05	134.63	121.36	101.90	91.83	
Temmuz	94.58	119.81	128.22	143.21	121.69	98.18	97.63	
Ağustos	96.33	124.15	125.56	135.39	119.05	95.18	98.53	
Eylül	98.65	126.02	134.48	132.82	119.48	89.12	97.89	
Ekim	101.24	137.81	139.11	135.55	115.69	94.21	97.35	
Kasım	104.46	119.19	139.00	138.71	107.66	94.51	100.27	
Aralık	109.20	117.44	141.93	141.58	107.81	94.64	94.18	

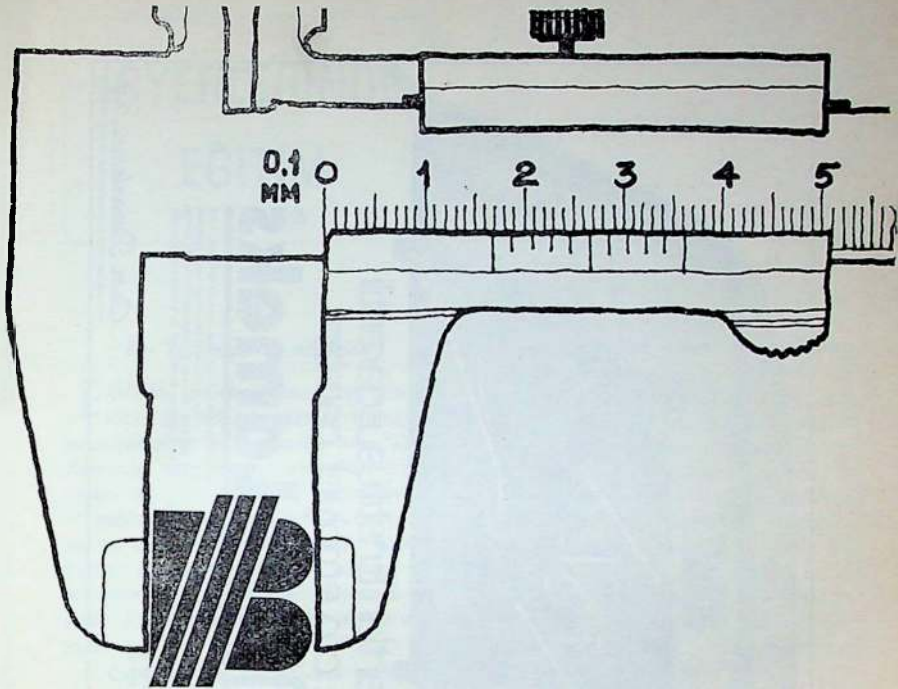
Birn No.	Kuruluşun Adı	Kayıtlı Sermaye (CC) TL.	Ödenmiş Sermaye (CC) TL.	Tekriri Yılı Kam (000) TL.			Dövlere 600 Payı (%)			Piyas Fiyatı (TL)			
				1978	1979	1980	1978	1979	1980 (Net)	Şubat 1981	Aralık 1981	Ocak 1982	Şubat 1982
1	AKÇİMENTO	315.000	157.500	81.600	1.449	108.619	30	d	50	1.700	1.900	1.500	1.900
2	ALTYAŞ	30.000	30.000	12.000	b.d.	19.208	20	35	35	1.100	1.200	1.200	1.200
3	ANADOLU ÇAM	350.000	350.000	80.000	381.723	393.608	30	30	34	11.300	7.500	2.500	2.000
4	AROMA	260.000	100.000	14.000	38.189	3.189	—	50	d.	1.550	1.700	1.070	860
5	ASLAN ÇİMENTO	826.000	226.000	100.000	—	140.380	z.	z.	d.	450	500	500	500
6	DAĞIŞ	1.000.000	400.000	43.000	508.811	548.811	25	20	40	1.100	1.300	1.300	1.600
7	DAŞTAS	168.000	108.000	43.000	83.385	83.385	8	12	50	1.150	2.000	2.000	2.100
8	BATI ANADOLU ÇAM	75.000	b.d.	18.400	223.399	223.399	50	5	60	2.850	5.000	5.000	5.000
9	BURSA ÇİMENTO	84.500	3.000	84.500	297.350	297.350	56	37	50	1.800	2.500	2.500	5.500
10	CELIK HALATI	216.000	44.000	184.000	187.315	322.539	40	45	50	1.600	1.750	1.750	1.750
11	CİMSA	100.000	100.000	48.000	105.682	366.452	12	30	100	1.250	2.200	2.200	2.600
12	KURUOVA ELEKTRİK	40.000	400.000	400.000	378.600	398.678	60	25	61	1.350	1.550	1.550	1.650
13	ECZACIBASI YATIRIM H.	600.000	600.000	43.000	257.197	257.197	25	30	40	1.100	1.000	1.000	1.000
14	FGC GÜBRE	400.000	400.000	149.900	87.125	248.638	7	20	40	700	1.550	1.550	1.620
15	GÜBRE FAİ	1.400.000	650.000	143.000	100.207	1173.035	30	58	100	1.050	1.250	1.250	1.600
16	GGOD YEAR	81.000	81.000	81.000	299.101	148.025	40	40	40	1.200	1.280	1.250	1.750
17	HEKTAŞ	200.000	100.000	54.400	138.599	281.688	35	293	600.7	22.000	35.000	35.000	35.000
18	İŞ BANKASI	101.300	30.100	20.600	2.018.872	2.018.872	100	240	d.	3.100	3.000	3.000	3.000
19	KARTONSAN	508.000	224.000	148.200	50.609	411.8918	80	240	d.	1.800	2.200	2.200	2.400
20	KAV	30.000	30.000	58.600	81.400	81.400	80	100	100	1.000	1.000	1.000	1.000
21	KCC HOLDING	600.000	375.000	60.000	51.400	1.347.531	28	35	40	1.700	1.600	1.600	2.000
22	KOC YATIRIM	400.000	400.000	150.600	328.688	164.422	35	50	60	1.500	1.700	1.700	1.800
23	KORSA	375.000	262.500	145.100	309.293	912.737	30	50	60	1.100	1.100	1.100	1.100
24	KORUMA TARIM	525.000	157.500	105.600	171.500	647.097	40	40	70	1.600	2.700	2.700	2.250
25	LASSA	3.000.000	2.550.000	120.000	141.865	—	z.	10	d	1.000	1.300	1.300	1.300
26	MAKİNA TAKİM	250.000	156.250	32.100	50.221	75.138	30	20	20	750	750	750	800
27	MENSUCAT SANTRAL	234.000	166.200	81.000	166.200	166.200	30	30	60	1.000	1.000	1.000	1.000
28	NABAŞ	1.000.000	800.000	186.100	225.944	521.087	35	50	b.d.	1.100	1.100	1.100	1.800
29	OLUK	71.500	71.500	176.000	114.000	742.459	96	75	80	9.500	12.500	12.500	12.500
30	OTSAAN	320.000	202.500	50.800	311.400	381.490	30	31	50	—	2.000	1.900	2.000
31	PİMAŞ	200.000	100.000	48.100	75.185	166.680	30	48	50	1.400	1.350	1.350	1.450
32	PLASTIFAY	54.000	18.000	7.100	46.944	89.221	30	62	50	3.400	2.000	2.000	2.100
33	POLYLEN	150.000	123.750	70.400	b.d.	130.255	40	60	55	2.150	2.100	2.100	2.250
34	RAGAK	420.000	280.000	101.000	205.000	281.851	35	62	10	1.500	2.100	2.100	2.250
35	SARUYAN	150.000	150.000	101.000	104.618	471.147	50	100	150	5.400	6.500	6.500	6.500
36	SIEMENS	350.000	70.000	117.000	127.549	b.d.	25	45	85	2.000	2.300	2.300	2.300
37	SİFAS	104.000	104.000	127.500	483.116	281.000	40	60	40	3.750	6.800	6.800	6.800
38	SUNTA	80.000	80.000	104.000	105.437	82.733	78	40	15	2.550	2.250	2.250	1.850
39	T. ŞİŞE VE CAM FAB.	200.000	200.000	248.000	447.216	461.701	35	40	35	2.000	2.500	2.500	3.000
40	TRANŞÜRİK HOLDING	300.000	300.000	85.500	142.874	189.020	24	40	35	2.000	1.650	1.650	1.650
41	T. DEMİR DÖKÜM FAB.	600.000	150.000	132.300	216.185	311.475	70	64	18	1.450	1.300	1.300	1.300
42	UNIROVAL	600.000	262.500	94.300	7.987	51.008	40	17	25	1.500	1.200	1.200	1.000
43	YAPI VE KREDİ BANKASI	5.000.000	500.000	127.600	58.000	234.389	15	d	10	1.000	400	400	400

Notlar: 1) Ödenmiş sermaye rakamları Ocak 1982 tarihli bilançosu alınmıştır.

2) Parantez içindeki rakamlar zarar göstermektedir.

3) z.m. = zarar; b.d. = belli değil; d = dağılım.

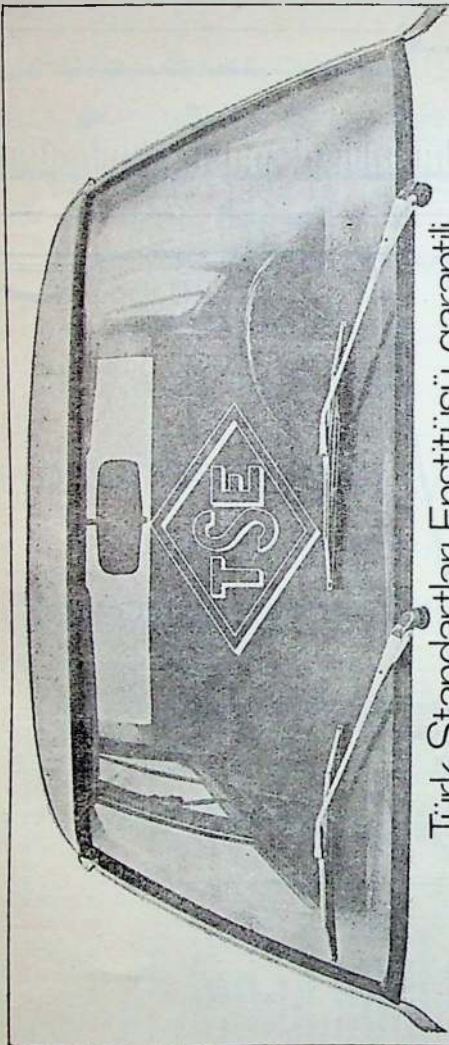
Kaynak: MENTAS ve MEBAN Sermaye Piyasası Bülteni

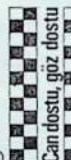
Borusan, Türk standartlarına ve uluslararası standartlara uygun üç yüze yakın ölçüde su ve gaz boruları, sanayi boruları, profil borular, yapı profilleri, soğuk çekme borular, galvanizli saçlar, metal kaplamalı bantlar, manşonlar ve saç işleyen makineler üretmektedir.

BORUSAN

Meclisi Mebusan Cad.
Şeker Sigorta Han No: 325/1
Salıpazarı - İstanbul
Tel: 44 87 50 (9 hat)

Türk Standartları Enstitüsü garantili
ilk ve tek oto emniyet camları

DURACAM® **Lamexs®**

Teknolojik en gelişmiş ve en modern cam sistemleri içinde bulunan DURACAM ve LAMEXS ise camın en güvenilir, darbelere dayanıklıdır. Sürücü ve yolcuların cam güvenliği için, Otçu ve kalıp hassasiyeti yüksek, Yenine boyanabilir ve tam olarak oluşması ve sınırlı yapınması için. Optik kalitesi mükemmeldir. Üzce ve gündüz bırak bir görüşü sağlanması, uzun yolda bile sürücünün görüşünü yarmaması için.

İlçe, DURACAM ve LAMEXS oto emniyet camlarına T.S.E. Kurumuna Başvuru yapılarak emniyet belgeleri alınmalıdır. Aracınıza yeni cam takılmak istenildiğinde, Türkiye'de üretilen araçların % 70 inde kullanılan, DURACAM ve LAMEXS te tercih edin.

Cam Pazarlama - A.Ş.
Yıldırımözü Cad. no 73, Hisarhisar Hisarhisar, Tel: 46 80 27 (3 hat)

Cam Pazarlama A.Ş. Bir Türkiye İşleri ve Cam Kurumları A.Ş. tarafından

İŞYERLERİNDE EĞİTİM

BESİM BAYKAL

I - Tanımlar ve Amaçlar

EĞİTİM; «İşletmelerde, her düzeydeki görevlilerin işlerini daha iyi yapabilmeleri ve neticede hem kendilerinin, hem de ait oldukları kuruluşun daha iyi duruma geçebilmesini sağlayabilme amacıyla, beceri, bilgi ve anlayışlarının ve genel olarak tutum ve davranışlarının, sürekli ve sistemli bir şekilde geliştirilmesi ile ilgili faaliyetlerdir» şeklinde tanımlanır.

Öğrenim bireyin yaşamı boyunca süren bir işlemdir. O halde, öğrenime yön verme işinin de sürekli olması gerekir.

Bir organizasyon şemasını çeşitli basamaklardan oluşan bir merdivene benzetebiliriz. İşte, her kuruluşta bu merdivenlerin çeşitli basamaklarındaki kişiler, sürekli olarak yeni problemler, yeni birtakım teknik ve yöntemler ve yeni bilgilere muhtaçtırlar. O halde eğitim faaliyetlerinin, çalışanların gereksinimlerine cevap verebilecek nitelikte olması gerekir.

Eğitimin sonuçlarını ölçebilmek, ne derecede yararlı olduğunu saptayabilmek zordur. Gözle görülebilecek sonucun sağlanabilmesi için eğitim faaliyetlerinin büyük dikkatle planlanması ve bir sistem dahilinde yürütülmesi gerekir.

Çalışan her insan, psikolojik bakımdan karmaşık bir yaratıktır. Bu kimsenin oldukça kompleks bir sosyal durum içerisinde bulunduğunu da kabul etmek gerekir. Her insanda geliştirilmeye muhtaç yönler vardır. İşte «eğitim» denilen faaliyet kolunun, böyle bir sosyal çevrede yaşayan ve çalışan fertleri, her haliyle bir bütün olarak ele alması gerekir. Bu işi bir sistem dahilinde yapmak, çalışanların her haline uygun ve kolayca uyum sağlayabilecekleri programlar hazırlamak icap eder.

Eğitimi tanımlarken, çalışanların bilgi, anlayış, tutum ve davranışlarının da geliştirilmesi ile ilgili faaliyetler olduğunu söylemiştik. Bir işin nasıl yapılacağını bilen fakat işin yapılış tarzına hiç aldırış etmeyen bir elemanın tutumu, sadece kendisini değil, bağlı olduğu kuruluşu da etkiler.

Öğretimdeki en önemli nokta öğrenmeye uygun ve teşvik edici bir havanın yaratılabilmesidir. Bir insanın gerek ruhen ve gerekse zihnen gelişebilmesi için böyle bir havanın varlığı zorunludur. Öğrenimi teşvik ve takdir edici bir atmosfer mevcut olduktan sonra, bu iş, kurslar, konferanslar, kişilerle günlük konuşmalar veya daha başka yollarla yapılabilir.

Bu havanın yaratılabilmesi, üst düzeydekilerin tutumuna bağlıdır. Bu türden olumlu bir atmosfer mevcut olmadıkça, bilinçli ve titizlikle hazırlanmış planlar, en mükemmel şekilde verilen dersler, kullanılan en modern öğretim araçları sonuçsuz kalabilir.

O halde eğitim konusunda ilk adım böyle bir atmosfer yaratılmaya yönelik olmalıdır.

Amirlik ve eğitim işlerini birlikte düşüneneğimize göre bir fikir birliğine varabilmek ve görüşmemizi o esaslar çerçevesi içinde yürütmek amacıyla, biraz da yönetici kavramı üzerinde duralım.

Evvelâ yöneticinin tanımıyla başlayalım. «Maiyetinde bir veya birden fazla kişi bulunan ve o kişilerin çaba ve gayretlerine yön verme durumunda bulunan ve onların yaptıkları işlerin sorumluluğunu taşıyan kimsedir.»

Elemanların yetiştirilmesi ve eğitim işinin, âmire düşen çeşitli sorumluluk ve görevlerden birisi olduğunu gördük. Ancak, bugün, işyerlerindeki personelin eğitimi bir uzmanlık konusu haline gelmiştir. Esas itibarıyla, personeli işlerini daha iyi yapabilecek şekilde yetiştirmeye yöneliktir. Bu amaca erişebilmek için;

— Daha iyi sonuç alabilecekleri tarzda çalışmaya,

— Birlikte çalıştıkları arkadaşları ve yönetici kademeleri ile samimi işbirliği yapabilmeye sevk edebilecek bilgiler vermek gerekir.

Eğitim, yönetici sınıfını teşkil eden kimselerin de beceri, yetenek, anlayış ve tutumunu geliştirerek;

— Aynı düzeyde bulunanları kendi aralarında,

— Alt düzeylerde çalışanları da üst kademelerle daha iyi işbirliği yap-

maya yöneltme işinde yardımcı olabilir.

Kuruluşlarda eğitim bir hizmet branşıdır. Böyle bir servise ihtiyaç olup olmadığını anlayabilmek için bugünkü ticari ve sınai kuruluşlarda, son elli yıl içinde ortaya çıkmış değişikliklere bir göz atmamız gerekir:

Bu değişiklikler arasında en fazla göze batanı, işyerlerinin büyüklüğü konusundadır. 1800 yıllarında Avrupa'da dahi, bir ailenin fertleri tarafından işletilmekte olan kuruluşlar, bugün dev şirketler haline gelmiştir. İşyerlerinin büyüklüğü itibarıyla, bu derece genişlemesi, ister istemez oldukça karmaşık organizasyonların doğmasına yol açmıştır. Günümüzün büyük şirketlerinden çoğunun başlangıcı ve kuruluşu bazı kişilerin zekâ ve çabalarının eseridir. Bu kimseler, o işyerlerinin temel olup konularını çok iyi bilen, orada çalışan her kişiyi yakından tanıyan, pek çok niteliklere sahip kişiler idi. Belki hepsi sevilen kimseler değildiler, ama, çoğu insanlık yönü kuvvetli ve anlayış sahibi kişilerdi. Bu gibi şahısların müesseselerinde çalışanlar yaptıkları işi bilir, o da bu kimselerin gerek kendilerini ve gerekse ailelerini tanıy ve onlara insanca davanırlardı. Zamanla, meydana gelen gelişmeler sonucu, işlerin kurucusu olan bu kimseler büyük çaptaki bu işyerlerini tek başlarına yönetemeyeceklerini görenek, çeşitli branşları idare edebilecek yardımcıları ihtiyaç duymuşlardır. Bu gibi yardımcıların sayısı arttıkça, şirketlerin kurucusu, ya da babası yerinde olan kimselerle, çalışanlar arasındaki boşluk gittikçe genişlemiştir. Zamanla, büyük patron yerini önce müdüriyete ve daha sonra bilimsel yönetime bırakmak zorunda kalmıştır.

Bu gelişme daha sonra, Amerika'daki işyerlerinin çoğunu kitle üretimini «mass production» sistemine götürmüştür. Bu sistemde işler artık basit bir işi tekrarlamaktan fazla bir uzmanlığa ihtiyaç hissettirmemektedir. Bu tür çalışmanın üretim hızını hayret verecek derecede artırdığı görülmüştür. Üretimdeki iftihar payı veya sorumluluk duygusu da pek tabii uzmanlık konusundaki orana göre derceelenmektedir.

Bugün hiçbir şirkette, bir işçi tek başına bir radyo üretemez, hiç kimse bir mağazayı tek başına çalıştırmaz. Şirketlerde, ofislerde görevli kimseler kendileri için hiçbir şey ifade etmeyen bir sürü rakamlar sütununu veya çarşaf şeklinde formları daktilo ile yazmaktadırlar. Bu iş de bir işlemin oluşmasına bir yardımdır. Ama, işi yapan kimse bunu düşünmez bile.

II - Eğitim Gereksinimi

İşyerlerinde oluşan bu tip gelişmeler:

- İşletmelerin hacim bakımından büyümesine ve karmaşık bir durumun doğmasına,
- Bilimsel yönetimin meydana çıkmasına,
- Sanayideki gelişme temposunun hızlanmasına,
- İşlerin birbirlerinden ayrılmasına,
- İşçi-işveren ilişkilerinin oluşmasına neden olmuştur.

İş sahiplerinin ve çalışanların amaçlarının açıkça izahı, âdeta iki grup arasında çekememezlik yaratmıştır. Bir kimsenin bir işi şahsen başlayıp bitirebilmesi ve sonunda gurur duyabilmesine imkân verebilecek haller, birçok kuruluşlarda bugün artık ortadan kalkmıştır. Aşağı yukarı sadakatın yerini itimatsızlık almıştır. Kar-

şıklı itimatsızlık, çıkarların çatışması işyerlerinde kargaşalığa neden olmaktadır. Nihayet, yasal yollara başvurarak, hükümetin müdahalesi istenmektedir.

Genellikle, bu derece geniş ve bu derece ciddi durumların üst düzeydekiler tarafından düzeltilmesi gerektiği söylenir. Bu bir dereceye kadar doğrudur. Bir kuruluşun bünyesinde ve işleyişinde, ancak üst düzey yöneticilerini oluşturan kimselerin gö-rerek düzeltebileceği hatalar mevcut olabilir. Ancak, diğer taraftan, bürokrasiye yer vermemek, merkeziyetçilikten uzaklaşmak, montaj dairesindeki hataları düzelterek de iyi çalışan işçilere sahip olmak mümkündür. Diğer taraftan, kuruluş bünyesinde radikal tipten değişiklikler yapmaksızın iyi işlemeyen bir işyerinin, verimini artırmak da mümkündür. Bunu yapabilmek için gerekli olan en önemli şey, çalışanları işinin düzeyine göre ayarlayarak istekle çalışabilecekleri şekilde hazırlamak ve yetiştirmektir.

İşte, eğitim faaliyetinin amacı budur. Ama sonuçları bununla kalmaz. Bu konudaki otoritelere göre, anlaşmazlıkların büyük bir kısmı, işçinin insani bakımdan tatmin olmamaları ve yönetici sınıfını teşkil edenlerle işçiler arasında anlayışa dayanan bir işbirliğinin bulunmamasından doğmaktadır. Eğitim denilen faaliyet kolu bu eksiklik veya aksaklığın ne dereceye kadar üstesinden gelebilir?

Bugün sanayideki ihtiyaçların karşılanabilmesi için eğitimin bir amaçla ve plan dahilinde yapılması şarttır. Bir insanı etkileyerek, ona şekil vermeyi arzulayan kimsenin bu işi şuurlu ve istenen sonuca götürecektarzda yapması gerekir. İşyerleri ve sanayideki liderlerin çoğu bu esası ne yazık ki ya takdir edememekte,

ya da ihmal etmektedirler. Evet bir motorun tamirini yapmak, makinenin çalışmasını öğretmek gibi maksatlarla eğitimci çalıştıran birçok kuruluşlar vardır. Ama, işin en önemli ve can alıcı tarafı olan «çalışanların gerek kuruluş ve gerekse işlerine karşı tutumu» konusundaki eğitim, birçok yerlerde hemen hemen tamamiyle tesadüfe bırakılmış halde olup sonuç hiç de memnuniyet verici değildir.

İşverenler ve çalışanlar arasında itimat ve anlayış arzulanan düzeye erişememiştir. Bunun nedeni, kısmen bilgisizlik kısmen de bir başka şahsın görüşünü kabul etmek istemeyişimizden kaynaklanmaktadır. Yanlış anlama birçok üzüntülerimizin nedenidir. Gerek çalışanlar ve gerekse halk, işyerleri hakkında hayret verecek derecede yanlış bilgiye sahiptirler. Aynı şekilde birçok işyerlerinde üst düzey yönetici sınıfını oluşturanlar da çalışanların sosyal ve duygusal konulardaki ihtiyaçlarını bilmemekte ve mensup oldukları topluluğa karşı esas yükümlülüklerini yerine getirememektedirler. Böylelikle esasında ortak çıkarlarının doğuracağı bir işbirliği ve anlayış havasının mevcudiyeti yerine, pek de memnuniyet verici olmayan bir görünüm ile karşı karşıya bulunmaktayız. Bu hastalığın tek tedavisi her iki grup tarafından insanca ve eşitlik esasına dayalı bir yönetim tarzının doğurabileceği karşılıklı güven duygusudur. Küçük ya da büyük çaptaki her işyerindeki temsilcilerin, çalışanları artık bir eşya gibi görmemeleri, onları severek işbirliği yapabilecekleri düzeye getirebilmek için «beşeri ilişkiler» denilen konuda önce kendilerini yetiştirebilmeleri gerekmektedir. Çalışanlar kendi refahlarının işyerinin başarısına bağlı ve kuruluştaki kendisinin de rolü olduğuna hissederek elinden geleni yap-

malıdır. İşte, hem yöneticilere ve hem de alt düzeydekilere eğitim yoluyla bu anlayış ve işbirliği fikrini aşılacak mümkündür.

III - Eğitim Neler Sağlayabilir?

Hür teşebbüsün başarısı uzun vadeli bir problemdir. Bu problemin tek çözüm yolunun eğitim olduğu iddia edilemez. Eğitim, para, emek ve zaman isteyen bir konudur. Böyle olduğu içindir ki, gayet haklı olarak, eğitim programlarına yer veren üst düzey yöneticileri, gözle görülür olumlu neticeler elde edilmesini beklerler. Yalnız yönetici sınıfı değil, eğitim faaliyetini uygulama ile yükümlü personel ve eğitim faaliyetine katılan elemanlar da aynı sonuçları görmek isterler. O halde eğitim sonrası görülebilen neticeler neler olabilir?

1 - Malzemenin Bozulma ve Fire Oranı Azalabilir :

İş hayatında pek tabii pek çok çeşit malzeme kullanılmaktadır. Bunların fire vermemesi hemen hemen imkânsızdır. Bu maddelerin bozulması, israfı hangi sanayi kolunda olsun, doğrudan doğruya bu malzeme ile uğraşan personelin çalışma tarzı ve iş tutumuna bağlıdır. Yani, bir kısım malzemenin kullanılmasında bozulma, fire ve israfın kontrol ve dikkat ile asgariye indirilebilmesi mümkündür. İşte bunu sağlayabilecek elemanların işlerini azami dikkat ve titizlikle görmeleri, en uygun metodlarla çalışmaları, işin önemini kavrayabilmeleri gerekir. Bütün bu hususlar, bilerek, dikkat ve itina ile hazırlanmış eğitim programları ile çalışanlara kazandırılabilir. Birçok işyerlerinde işçiler cıvıklık eğitimine tabi tutulurlar. Bunun amacı işin henüz başında iken, en iyi sonuç alınabilecek şekilde işi öğretebilmek ve yuka-

rıda açıklanan özellikleri aşılama yoluyla, malzemedeki bozulma, israf ve fireyi asgariye indirebilmektir.

Aynı konuda intibak kurslarından da söz edebiliriz. İşyerine yeni girmiş kimseler için açılan bu kursların asıl amacı daha değişik nitelikte olmakla beraber, o esnada malzemedeki israf ve fireyi asgariye indirmenin önemini belirtmek de mümkündür.

Bugün birçok büyük şirketlerde düzenlenmekte olan «sevk ve idare» diyebileceğimiz konudaki kurslarda da, yöneticilerin, maiyetindekileri çalıştırmada masrafları asgari düzeyde tutmaları gerektiği üzerinde durulmaktadır.

2 - İş Yöntemleri Geliştirilebilir :

Eğitim, bir yöntem ve sistem dahilinde çalışma bakımından da çalışanların ilgilerini kamçılabilir. Kısım, lakayt oldukları, bilmedikleri, mahcup tabiatlı oldukları için, kısmen de eleştiriden korktukları için, çalışanlar işlerine dair yeni fikirler vermek veya çalışma tarzı hakkında önerilerde bulunmaktan çekinirler. İş yöntemlerinin geliştirilmesinin, o işi yapmakta olan herkese sağlayabileceği çeşitli avantajları onlara anlatmak yoluyla fikirlerini üst kademelelere bildirme hususunda onları teşvik edebiliriz. Bu iş sadece kurslar aracılığıyla değil, üst yönetimin bu samimi inancını çeşitli yollarla onlara iletme şekliyle de sağlanabilir. Örneğin, işçilerin veya memurların çalıştıkları yerlere ilan tabloları ve bunlar üzerine çeşitli ilan ve sirküleri koymak ve bunların okunmasını temin etmek. Şirket veya işyeri için dergi, gazete veya broşür şeklinde yayın hazırlamak, toplantılar tertiplemek, bireysel

temaslarda bulunmak vs. gibi faaliyetler yoluyla, yöntem ve sistemlerin geliştirilmesinde kendilerine düşen sorumlulukları anlatmak ve bunları en iyi şekilde başarabilmenin yollarını öğretebilme bakımından yararlı olabilirler. Bunlar da öğretimle ilgili faaliyetler olduğuna göre, pek tabii işyerilerindeki eğitim konusuna girerler.

3 - İşe Geç Gelme ve İşçi Giriş Çıkışındaki Oran Düşürülebilir :

İşe gelmemek, geç gelmek, hasta gibi görünmek ve işe giren ve çıkanların sayısının yüksekliği, çalışanların memnuniyetsizliğini ifade eder. Memnuniyetsizliğin nedenleri daha başka da olabilir. Örneğin, amirlerin yönetim tarzını beğenmeyebilir, işlerinde ilerisi için güven duymayabilirler, işlerine veya işyerine, birlikte çalıştıkları kimselere uyum sağlayamamış olabilirler. İşte bütün bu uygun-suz halleri maksada hizmet edebilecek eğitim programları hazırlamak suretiyle karşılayabilmek mümkündür.

4 - Öğrenme Süresi Kısaltılabilir :

İşlerin eksiksiz ve iyi sonuç alınacak şekilde yapılabilmesini engelleyen en büyük etkenlerden birisi de işin yapılmasını öğrenmek için harcanan zamanın uzunluğudur. Bu ise daha ziyade öğretim metodlarının bilinmemesi veya gerektiği kadar bağlı kalınarak uygulanamamasının sonucudur.

Amerika'daki işyerlerinde yapılan etüdlar, iyice düşünülerek ve itina ile planlanarak hazırlanan «iş başında eğitim» vasıtasıyla işi öğrenme süresinin % 75 oranında kısaltılabildiğini göstermiştir. Bu tarzda yetiştirilen iş-

çilerin kendi haline bırakılarak, bir işi yaparken kendi yanlışını, kendisinin görerek düzeltmesini bekleme şekli ile yetiştirilenlerden çok daha başarılı oldukları görülmüştür.

5 - Yönetici veya Nezaretçilerin Yükü Hafifler :

Eğitim sonucu çalışanlar, işlerini iyiniyetle ve eksiksiz yapıyor ve arzulanan randımanı sağlayabiliyorlarsa, amir ya da nezaretçinin işi bir hayli hafiflemiş olur. O halde örneğin, üç nezaretçi yerine bir tek nezaretçi kullanmakla işler yürütülebiliyorsa, bu da bir nevi avantaj demektir.

6 - Fazla Mesai En Alt Düzeye İndirilebilir :

Aşırı derecede fazla mesai yapılması, işçi maliyetini yükselten bir faktördür. Fazla mesaiye ihtiyaç hissedilmesi pek çok nedenlerle meydana gelebilir. Bunu doğuran nedenlerin çoğu uygun bir eğitim programı ile or-

tadan kaldırılabilir. Bazı amirler, maliyet ne olursa olsun, üretimdeki amaçla ulaşmak gerektiği inancındadırlar. İş planlanmasının esasları bu kimselere öğretildiği takdirde, herhalde işlerini daha başka türlü planlayacak ve kontrol edeceklerdir.

Aşırı derecede fazla mesai, işçilerin işleri kasden uzatmaları neticesinde ortaya çıkabilir. Üretimi artırmak için iyiniyetle çaba harcamalarının yararlarını idrak edememektedirler. Bu hale bir çare olmak üzere şirketler işçilerine iktisat ilminin en basit esaslarını ve işyerindeki uygulamayı anlatmak suretiyle, hem kendilerine ve hem de şirkete nasıl yarar sağlayabileceklerini öğretmeye başlamışlardır.

7 - Makine ve Teçhizatın Bakım Masrafları Düşürülebilir :

Bugün birçok işletmelerde binlerce, hatta yüzbinlerce lira değerindeki makinelerin bakım işi ve sorumluluğu işçilere terkedilmiştir. Aynı işçiler, büyük yatırımlar yapılmış olan ofis veya fabrikalarda çalışmaktadırlar. Makineler olsun, teçhizat olsun, gerektiği şekilde itina ile kullanılmaları takdirde, bakım, tamirat ve yenileme için sarfedilecek miktarlarda önemli tasarruflar sağlanabilir. Aksi hal masrafları bir hayli yükseltebilir. O halde çalışanlara bu işi nasıl yapabileceklerini açıklamak gerekir.

8 - Kırgınlık ve Şikâyetler Azalabilir :

Şikâyet ya da kırgınlıklar çeşitli nedenlerle doğabilir. Ücret, iş şartları, birlikte çalıştığı kişilerle uyşamamak, amirin tutumu ve daha başka pek çok sebepler sayılabilir. Amir durumunda bulunan kimseler bu tarz şikâyet ya da kırgınlık sebeplerini pek

tabii dinlemek ve çözüm bulmak zorundadırlar. Bu ise son derece sıkıcı ve zamana bağlı bir iştir. İşçiler arasında görülen kırgınlık hali; işin akamasına, zaman kaybına, moralin bozulmasına ve kalitenin düşmesine neden olur.

Kırgınlık ve memnuniyetsizliği meydana getiren sebebin ortadan kaldırılmadığı hallerde iş çok daha büyüyerek belki de greve kadar gidebilir. Eğitim programlarının bu konudaki her sorunu çözümlenebileceğini iddia etmemekle beraber, nedenlerden çoğunu ortadan kaldırayabileceğini söyleyebiliriz.

9 - İşin Kalitesi Yükselir :

Kuruluşun başarısı büyük çapta mal veya servisin kalitesine bağlıdır. Pek çok hallerde de kaliteden doğrudan doğruya sorumlu olan kişiler alt kademedeki işçi veya memurlardır. Bir satış memuru aynı zamanda şirketin servisini ve şirketin güvenilir bir kuruluş olduğu fikrini de satar. Bir şirketin genel müdür veya satış müdürü müşteri ile direkt temas etmezler. Oysa bir daktilo veya sekreter tarafından yazılmış bir mektup, müşteri nazarında şirketin temsilcisi ve bu kimselerin şirkete karşı tutum ve duygularında rolü olan vasıttır.

10 - Mensupların Yükselmesi Teşvik Edilmiş Olur :

Hiçbir kuruluş statik değildir. Her düzeydeki personel arasında birtakım değişikliklerin olması kaçınılmaz bir zorunluluktur. Emekliye ayrılma, ölüm, terfi, istifa, transfer vs. gibi haller neticesi meydana gelen boşlukların doldurulması gerekir. Bir şirketin bir münhal halinde sadece kuruluş dışından eleman temline çalışması bir hayli zaman kaybına ve

elemanlar arasında moralin bozulmasına yol açar. Dışarıdan alınan yeni eleman işin ehli de olsa, yine bir intibak devresi geçirmek zorundadır. Bu devre esnasında bu kimsenin şirkete sağlayabileceği yarar sınırlıdır. Özellikle, bu iş yöneticilik düzeyinde bir iş ise, böyle bir iş için alınan şahsın intibak devresi altı ay veya bir sene kadar bir zaman alır ve bu da şirkete binlerce liraya mal olur. Sivrilmiş memurların daha büyük sorumluluk gerektiren işler için yetiştirilmeleri gayesiyle planlar yapılırsa ve icabeden imkânlar (burslar) vs. sağlansa, o zaman bu tür masraf ve zararlar büyük ölçüde azaltılabilir. Herhangi bir iş için (bu ister telefon operatörlüğü, ister sekreterlik, şef garsonluk, fabrika mühendisliği, satış müdürlüğü, hatta genel müdürlük olsun) aniden ortaya çıkabilecek bir durum karşısında o işi yapabilecek şekilde eğitim görmekte ve yetiştirilmekte olan bir başka kişinin varlığı gerekir. Bu sistem sadece işin devamını ve zamandan kazanmayı sağlamakla kalmaz, aynı zamanda iyi çalışma ve yeteneğin takrir edildiğinin de gösterdiğinden elemanların moralinin yükselmesine de neden olur.

Elemanların yükselmesi ve terfi ile ilgili böyle bir planın iyi sonuç alınacak şekilde uygulanmasında son derece dikkat ve itina ile planlanmış eğitim programlarının rolü çok büyüktür.

11 - Kaza Oranı Azalabilir :

İş kazalarından korunma konusunda görevli her şahıs ve her işletmedeki yönetici kazaların çoğunun önlenebileceğini kabul ederler. Hatalı malzeme kullanmak, dikkatsizlik, kötü itiyatlar, gereksiz telaş ve acelecilik, sinirlilik, tereddüt gibi kaza-

lara sebebiyet veren haller eğitim ile önenebilir.

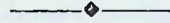
- Çalışanlara işleri daha iyi öğretilebilir,
- Gerek kendisinin ve gerekse başkalarının, sağlığını ve hayatını korumanın önemi iyice anlatılabilir,
- Müdüriyet güven ve sağlık konusunda gerekli önlemleri alırsa, kazalar büyük çapta önenebilir.

Pek tabii, arzu edilen davranış, tutum, bilgi ve beceri sahibi kimseletin yetiştirilmesi, eğitim mevzuunu meslek haline getirebilmiş kimselerin işidir.

12 - İletişim Geliştirilebilir :

İşyerlerinin gittikçe genişlemesi gittikçe karmaşık bir hal almalarına neden olmaktadır. Bugün büyük kuruluşların başındaki müdürlerin karşılaşmakta oldukları en büyük problemlerden birisi kendileri ile alt kademelerde çalışanlar arasında ilişkinin kesilmiş olmasıdır. Hatta küçük çaptaki işyerlerinde dahi, haberlerin iki taraflı akışını (aşağıdan yukarı-yukarıdan aşağı) sağlayabilmek son derece güçtür. Bir kuruluşun iş politikasının saptanması ve uygulamadan iyi neticelerin elde edilebilmesi, personelin gereksinim arzu ve özlemlerine karşı duyarlı davranmak ve onlara karşı anlayış göstermekle kabildir. Bu itibarla üst düzey yöneticilerinin her düzeydeki personelin gerçek tutum ve davranışlarını eksiksiz olarak anlayabilmeleri şarttır. Aynı şekilde, çalışanların da şirket politikası ve bu politikanın tespit ve tayininde sebep ve gayelerden haberdar edilmesi son derece önemlidir. Çalışanların şirket politikasını anlayabilmeleri ve benimseyebilmeleri, bu iki kanal vasıtasıyla bilgilerin yuka-

rıdan aşağı ve aşağıdan yukarı serbestçe akabilmesine bağlıdır. Bir kuruluşta mümkün olabilse de örneğin, yılda bir defa bütün çalışanlar bir hafta süre ile bir araya getirilebilse ve bu toplantıda her türlü kırınlık ve şikâyetler serbestçe ortaya atılabilsen, planlar tartışılabilir öneriler alınabilir ve herkesi ilgilendiren konular görüşülebilse, herhalde haberleşme işi büyük çapta halledilmiş olurdu. Pek tabii, birçok şirketlerin hacmi buna imkân vermemektedir. Ama kon-

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

Ciltlenmiş
eski sayıları :

- Bankacılar
- İktisatçılar
- Yöneticiler
ve ilgili alanlarda
yüksek öğrenim gören
- Öğrenciler

için en yararlı kaynak.

1981 yılı cildi :	1.000.— TL.
1980 yılı cildi :	600.— TL.
1979 yılı cildi :	500.— TL.
1978 yılı cildi :	400.— TL.
Önceki yıllar :	300.— TL.

İSTEME ADRESİ :

Catalçeşme Sokak No. 17/4
Cağaloğlu - İstanbul
TELEFON : 26 34 11

feranslar, intibak kursları, şirket politikası üzerinde görüşmeler tertipleme, kuruluş içi haberleşmeyi kolaylaştırmaya yönelik fertler ve gruplarla temaslar gibi eğitim faaliyetleri ile bu ihtiyaç ve aksaklıklar geniş çapta karşılanabilir.

13 – Çalışanlar Bir Den Fazla İşleri Yapabilecek Şekilde Yetiştirilebilir :

Bazı işyerlerinde, yeni bir işe tayin edilen bir elemanın kendi kendine beceri kazanması ve yeteneğini göstermesi beklenir. Bu durumu bir kimseyi işe en kısa zamanda dışırtmak maksadıyla planlı bir biçimde hazırlanmış bir program aracılığıyla yetiştirmek şekliyle mukayese edersek, sonucun çok daha farklı olacağını, kabul etmemiz gerekir. Hatta böyle bir programla bir kimseye birden fazla türden işleri öğretebilmek ve yetiştirebilmek de mümkün değildir. Böyle yapıldığı takdirde oldukça esnek yani, gerektiğinde zorunlu değişiklikleri karşılayabilecek şekilde solumlabilmeye uygun bir personel grubu kazanılmış olur. Bu esasa göre hareket edildiği takdirde işe gelmemek veya gelememek, izinde bulunmak, işten ayrılmak veya üretimi artırmanın gerektiği durumlar sonucu ortaya çıkabilecek zaman kaybı ve üretim güçlükleri de büyük oranda ortadan kalkmış olacaktır.

14 – Çalışanların Morali Yükselir :

Genellikle şirketlerde moral konusu üzerinde gerektiği kadar durulmamaktadır. Bununla kastettiğimiz şey sadece işçi ya da alt kademedekilerin değil, yönetici hatta müdürlük pozisyonlarını işgal etmekte olan kim-

selerin de moralinin yüksek veya düşük olmasıdır.

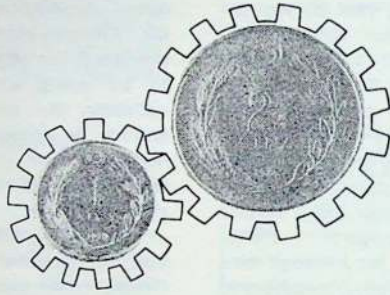
Eğitimin doğurduğu hayret verecek derecede farklı sonuçlardan birisi de çalışanların moralinin yükselmesidir. Fertler üzerinde gerektiği şekilde işleyerek, grup problemlerini çözmlemek, çalışanlara işbirliği ruhunu aşılayabilmek, onlarda izahı oldukça güç değişiklikler oluşturmaktadır. Şirket veya işe bağlılıkları büyük çapta artmaktadır; şirket işleri ve problemlerine duydukları ilgi derinleşmektedir. Ait oldukları kuruluş ile iftihar etmektedirler. Moral, yönetim için adeta bir enerji kaynağı olarak kabul edilebilir. Bu kaynağın kudretinden istifade ile çalışanların müesseselerine, kendilerine ve topluma yarar sağlayacak şekilde çalışmalarına yön vermek mümkündür.

Morali yüksek olan personel esnek bir duruma gelmiştir denebilir. Ortaya çıkan yeni bir duruma kolaylıkla uyum sağlayabilir ve kendisine vermek istenen şeyleri de kolaylıkla alıp hazmedebilir. İşlerini iyi yapabilmek için ellerinden gelen çabayı gösterirler. Üretimdeki artış onlar için bir iftihar vesilesidir. Daha iyi sonuçlar alabilmek için samimi olarak düşünür, yeni ve daha verimli yollar arar ve önerilerde bulunurlar.

Morali bozuk olanlar ise, bunlardan hiçbirisini ne düşünebilir ne de yapabilirler.

- İşe karşı isteksizdirler.
- Ne kendi ne de işverenin çıkarlarını pek düşünemezler.
- Genellikle kuruluşa karşı olumsuz hisler beslerler.

Herhangi bir işyerinin varlığını sürdürebilmesi, gelişebilmesi; işi bilen, işini seven ve severek çalışan kadın, erkek personelin varlığına bağlıdır. İşte bu tip insanlar yetiştirmek eğitimin temel amacıdır.

Türk ekonomisinin öyküsü
bu hesapla başladı,
bu hesapla geliyor.

TÜRKİYE
İŞ BANKASI

SERMAYE PİYASASI VE HUKUKİ DÜZENLEME

AZMİ FERTEKLİGİL

SERMAYE piyasası, ürün olarak menkul kıymet denilen, hisse senedi ve tahvil gibi birtakım kıymetli evrakın alınıp satıldığı bir pazardır. Piyasanın kendine özgü bir tekniği, disiplini, kuralları ve organları vardır. Piyasanın temel şartlarını, sosyal ve ekonomik kalkınma düzeyi ve ekonomik istikrarın sağlanması teşkil etmekle beraber, gelişmesinde yasal düzenlemelerin de büyük bir yeri vardır.

Ülkemizde, 12 Eylül 1980 müdahalesiyle siyasi otoritenin kurulmasından sonra, ağır enflasyon baskısı altında, yatırım ve üretim kabiliyetini kaybedip işlemez hale gelmiş olan ekonominin yeniden düzenlenmesi ve istikrara kavuşturulması amacıyla alınan tedbirler (devalüasyon, sıkı para, serbest faiz, vergiler v.s.) yanında, daha fazla geç kalınmadan, finans sistemindeki boşlukların giderilmesi için bazı düzenlemelerin de yapılması kaçınılmaz olmuştur.

Ülkemizde, henüz ihtisaslaşmamış, çağdaş bir yapıya ve rasyonel bir işleyiş düzeyine erişmemiş olmakla beraber, köklü kuruluşlardan meydana gelen bir topluluk olarak, ekonomik faaliyetlerin kredi ihtiyacını karşılamada büyük rol üstlenmiş olan bankacılık sistemi bir yana bırakılırsa, bu sahada karşılaşılan esas sorun, ekonomide fon akımına ve biriki-

mine aracılık yapan diğer mali kurumların daha elverişli bir yapıya ve işleyiş tarzına kavuşturulması, gönüllü tasarrufların, menkul kıymetler aracılığı ile uzun vadeli finansman fonlarına dönüşerek yatırımlara yönelmesini ve sermaye mülkiyetinin yaygınlaşmasını sağlayan mekanizmanın -ki, sermaye piyasasıdır- ekonomideki etkinliğini artıracak bir düzenlemeye tâbi tutulması idi. Yirmi yıla yakın bir zamandan beri, üzerinde bilim adamı ve uzmanlar tarafından aralıklı çalışmalar yapılan sermaye piyasasının yasal düzenlemesi nihayet bir çözüme ulaştırılmış, Milli Güvenlik Konseyi'nce kabul edilen 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu, geçen Temmuz ayı sonunda resmi gazetede yayımlanarak hukuk sistemimize mal edilmiştir.

Kısaca ifade etmek gerekirse, kanunun derhal göze çarpan birçok olumlu yanı vardır. Asıl önemlisi de, şimdiye kadar hiçbir düzen ve disiplinin mevcut olmadığı bu finansal faaliyet kesiminde, ilk defa yasal bir düzenleme getirilmiş olmasıdır. Kanunda, ayrıntılı düzenlemelerin, yeni ihdas edilen «Sermaye Piyasası Kurulu»na bırakılmış olduğu görülüyor. Onun için, Şubat 1982'de başlayacak uygulamaları görmeden, bu konuda isabetli değerlendirmeler yapmak zordur. Bununla birlikte, kanunun çeşitli

yönleri üzerinde düşünülenleri ortaya koymakta, sermaye piyasasının yapısı, işleyişi ve gelişmesi üzerindeki muhtemel etkilerini incelemekte yarar vardır.

Yasal düzenlemede, sermaye piyasasının denetimiyle ilgili esaslardan başka, menkul kıymetlerin ihracı ve halka arz edilmesi, bunların alım ve satımında aracılık rolü oynayan kurumların (bankerlik kurumları, yeni kurulacak yatırım ortaklıkları, yatırım fonları) yapısı, işlevi ve sorumlulukları hususunda, piyasanın güven, açıklık ve kararlılık içinde işlemesini amaçlayan hükümler getirilmiş; bu arada, «borsa rayıcı», «borsa bankerliği» gibi kavramlara bir etkinlik kazandırılmaya çalışılmış olmasına rağmen, birincil ve ikincil piyasalar ⁽¹⁾ arasındaki sıkı ilişki, ikincil piyasanın resmi ve serbest kesimleri arasındaki bütünlük ve otokontrol olanakları yeterli ve dengeli bir biçimde ortaya konamamıştır.

İkincil piyasanın işleyişi bakımından, sözü geçen kanunun getirdiği sistemle, borsaya kote edilmiş menkul kıymetlerin alım satım işlemlerini ve bunlarla ilgili kuralları düzenleyen 1447 sayılı Menkul Kıymetler ve Kambyo Borsaları Kanunu arasında fonksiyonel bir ilişki kurulamamıştır. Borsa gibi, piyasa düzeninin ve faaliyetlerinin merkezinde, ya da en azından, belirli bir kesiminde rol oynayan bir

kuruma, ihraç edilen kıymetlerin kotasyonu için başvuru meselesi bir yana, sadece Borsa Acentaları'nın haklarının saklı olduğunu belirtmek için atıfta bulunulmuştur. Oysa, sermaye piyasasının bütünüyle iyi işlemesinde ve sağlıklı gelişmesinde ikincil piyasa faaliyetlerinin mümkün olan ölçüde Borsa Kurumu etrafında santralizasyonun önemi büyüktür. Gerçekten, ekonomide teşebbüslerin finansman ihtiyaçlarının karşılanması için, anonim ortaklıkların hisse senedi ve tahvil ⁽²⁾ gibi menkul kıymetler çıkarması ve bunların bankalar ve diğer aracı mali kurumlarca suskripsiyon süresi içinde tasarruf sahiplerine satılması ile herşey halledilmiş sayılmaz. Ekonomik koşullar elverişli olsa bile, yeni emisyonların yapılması ve meydana çıkan kıymetlerin kolaylıkla pazarlanabilmesi için, evvelce yapılmış olan emisyonların yatırımcılar ⁽³⁾ üzerindeki yükünün sürekli olarak bir «décharge» ameliyesiyle hafifletilmesi gerekir ki, bu da ancak dinamik bir ikincil piyasa faaliyeti ile olur. Birincil ve ikincil piyasalar arasındaki bu fonksiyonel bağlılığın oynadığı rolü daha somut bir şekilde ortaya koyabilmek için, piyasanın iki kesimi bir arada, ters yönde işleyen bir emme basma tulumbaya benzetilebilir.

⁽²⁾ Anonim ortaklıkların yanında, piyasadan fon talebi ihtiyacı içinde bulunan devlet ve bazı kamu kurumları da tahvil ihraç ederler. Sermaye piyasasında önemli olan, hisse senedi kesiminin ve dolayısıyla anonim ortaklıkların emisyonunun güçlenmesidir.

⁽³⁾ Finans termi olarak «yatırımcı» deyimi, tasarruflarını menkul kıymet alımında kullanan bireyler ve kurumlar anlamına gelir.

⁽¹⁾ Birincil piyasa deyimi ile, anonim ortaklıklarca ihraç edilen hisse senedi, tahvil gibi menkul kıymetlerin belli süre içinde pazarlanması; ikincil piyasa deyimi ile, bu şekilde tasarruf sahiplerine dağıtılan kıymetlerin ikinci el alım ve satımı kastedilmektedir. İkincil piyasa da, kendi içinde, resmi piyasa (Borsa), kot dışı piyasa ve serbest piyasa bölümlerine ayrılır.

Her defasında, birincide basılan su, yani menkul kıymet, ikincil piyasada emilmedikçe mekanizma tıkanır, yeni emisyonların yapılması ve böylece, teşebbüslerin, özellikle yeni kaynak bulmaları güçleşir. Ancak, ikincil piyasanın bu işlevini yerine getirebilmesi, büyük ölçüde muamelelerin yoğunluğu ve devamlılığı sağlayacak şekilde belli bir yerde temerküzüne bağlıdır ki, diğer ülkelerin gelişmiş piyasalarındaki örneklerde de görüldüğü üzere, bu koşullar en iyi şekilde borsa faaliyeti ile gerçekleştirilmekte ve böylece, bir merkez etrafında oluşan piyasanın çekiciliği, aracı kurumların faaliyeti de dahil, tasarruf sahiplerini ve bütün ekonomiyi olumlu yönde etkilemektedir.

İkincil piyasanın en önemli fonksiyonu, menkul kıymet şeklindeki sermayeye likidite sağlamasıdır. Likidite, riske karşı en büyük korunma çaresidir. Eğer bir yerde, tasarruf sahibi,

elindeki bir kıymeti yeni bir ekonomik tercih için elden çıkarmak istiyor da, bunu az çok belirli koşullarla derhal satamıyorsa, orada doğru dürüst bir sermaye piyasası yok sayılır. Ülkemizdeki durum bundan pek farklı değildir. Yalnız, bu noktada bir sapama yapmak gerekiyor: Türkiye'de, ilkel niteliğiyle de olsa, ikincil piyasa faaliyetlerini, belki resmi piyasanın işlemeziğinin yarattığı boşluktan da faydalanarak, bankerler başlatmışlardır. Birincil piyasaya katkıları daha da önemli olmuştur. Birçok anonim ortaklığın çıkardığı yaklaşık 20 milyar (4) lira tutarındaki tahvili, bazı ciddi ve örgütlü bankerlik kuruluşları pazarlamışlardır. Öte yandan, hükümetçe vadeli mevduat faizlerinin serbest bırakılmasını izleyen devrede, hattâ bundan da önce başlayarak, tasarruf sahiplerine, resmi enflasyon oranı seviyelerinde faiz geliri sağlama hareketinin öncülüğünü, yukarıda değinildiği üzere, faaliyetlerinin her yönüyle yasallığı tartışmalı olsa da, yine bu kurumlar yapmışlardır. Yapısal nedenlerle ve alışılmış mevduat bankacılığı rehabeti içinde, bankacılık sektörünün, bu alandaki işlevini yerine getirememiş olması da bankerlerin işini kolaylaştırmış olmalıdır.

Şimdi, Sermaye Piyasası Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle, ikincil piyasada hüküm süren bu kargaşanın, bir süre içinde sona ereceği ve tasarruf sahibinin şiddetle ihtiyacı olan istikrar ve güven ortamının yerleşeceği bir döneme girmiş bulunuyoruz. Bundan böyle, piyasada aracılık rolü oynayanların, anonim ortak-

1955-1979
yılları
arasında
Türkiye'nin
temel
ekonomik
sorunları

*
Hatalı
tutum ve
politikalara
doğru
cevapların
bulunması.

Neden ve nasıl bu günlere geldik ?

İsteme adresi: Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.
Çatalçeşme Sokak No. 17/4, Cağaloğlu - İstanbul
Telefon: 26 34 11

(4) 1981 ilkbaharında Finansal Kesimde Gelişmeler Semineri, Mehmet Gün Çalılık: «Sermaye Piyasasında Son Gelişmeler».

lık statüsünde kurulmaları, Maliye Bakanlığı'nca saptanacak asgari bir sermayeye sahip bulunmaları -ki, 31 Aralık 1981 tarihinde çıkarılan 4 sayılı tebliğde 200 milyon lira olarak belirlenmiş bulunuyor-, Sermaye Piyasası Kurulu'ndan, belirli koşulları yerine getirmeleri halinde, «Borsa Bankerliği Belgesi» almaları, faaliyet olarak sadece menkul kıymet pazarlaması ve alım satımıyla uğraşmaları⁽⁵⁾ gerekmektedir. Bu koşullar içinde, spekülâtif nitelikte kolay kazanç imkânlarının sonradan yarattığı birçok aracının piyasadan silineceği, ancak yasal kurallara uyum sağlamada güçlük çekmeyecek, ciddi, deneyimli, mali açıdan sağlam yapılı, mahdut sayıda bankerlik kurumunun faaliyetini sürdürebileceği anlaşılmaktadır.

Son aylarda yeni bir yasal tedbir olarak, bu kurumlara, 1447 sayılı Kanun'un bazı maddelerini değiştiren 2529 sayılı Kanunla, borsada kote edilmiş (kotasyon hususunda Sermaye Piyasası Kanunu da bazı zorunluluklar getirmiştir) kıymetlerin alım satımını borsada yapma yükümlülüğü de getirilmiştir. Resmi piyasaya işlerlik kazandırma amacını güden bu tedbir karşısında, şimdiye kadar tüm faaliyetlerini serbest piyasada yürütme alışkanlığına fazlaca bağlı aracı mali kurumların (bankalar dahil) borsa düzenine ne derece uyum sağlayacakları ve gerçekleşmesi halinde bunun hem resmi, hem de serbest piyasanın gelişmelerini nasıl etkileyeceğini yeni uygulamalar gösterecektir. Yalnız, bu vesileyle bir noktayı vurgu-

lamakta yarar görüyoruz: Türkiye'de, sermaye piyasasının bütünüyle gelişmesi ve ekonomiye yararlı bir fonksiyon ifa etmesi, şimdiye kadar yapıldığı gibi, resmi piyasa dışı olarak gerçekleşemez. Ciddi aracı kurumların, borsaya kote kıymetler üzerindeki ikincil piyasa faaliyetini, yasal planda üyesi buldukları Borsa Kurumu ile yapıcı bir işbirliği içinde geliştirmeye çalışmaları ve hatta, kuramsal olarak çeşitli işlevleriyle ikincil piyasanın ağırlık merkezini teşkil eden bu kurumun, günümüz ekonomik ihtiyaçlarına daha iyi cevap verecek bir yapıya ve işleme düzenine kavuşturulması için gerekli reform çalışmalarına -ki, bu konuda yıllar önce meydana getirilmiş raporlar, tasarılar mevcuttur- kendi açılarından katkıda bulunmaları şarttır. Söz konusu kurumlar için böyle bir yaklaşım, borsa bankerliği belgesine sahip olmanın da gereği sayılır. O zaman, nasıl bir borsa statüsüne ihtiyaç olduğunun tartışmasına daha geniş bir perspektif içinde girilebilir.

Abonelerimize ve Okurlarımıza Duyuru

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi

Ocak 1981 sayısından itibaren

Yıllık abone : 1.200.— TL.
Öğrenci aboneliği : 600.— TL.

Abone bedelleri posta ile adresimize gönderilebileceği gibi, aşağıda sayıları belirtilen İstanbul'daki banka hesaplarımıza da yatırılabilir.

İş Bankası Türbe Şubesi : 1541
Akbank Türbe Şubesi : 4512
Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi : 768

(5) Tabii, kuramsal ve pratik açıdan sırf sermaye piyasasına ilişkin bu faaliyetle, 2279 sayılı Kanun kapsamına giren işlerin aynı tüzel kişi uhdesinde birleşmesinin ne sakıncası olduğu ayrıca tartışılabilir.

YENİ YAYINLAR

AV. DR. HALUK A. KABAALIOĞLU

YAPIMCININ SORUMLULUĞU

Hans Ulrich STUCKI / Peter R. ALTENBURGER: «PRODUCT LIABILITY»; A Manuel of Proctice in Selected Nations, (Oceana Publications) New York 1981, Birinci Cilt, 100 Dolar.

İsviçre'nin Zürich kentinde iki uygulamacı Stucki ve Altenburger, Manchester Üniversitesi'nden Bryan Bodok'in de yardımlarıyla «imâl edilen mallardan doğan sorumluluk» konusunu ele alan ilginç bir eser derlemişlerdir. Günümüzde yapımcının sorumluluğu olarak isimlendirilen yeni bir kavramın geliştiği görülmektedir. Artık piyasaya sürülen malların tek tek imal edilmediği ve teknolojik gelişme sonucu seri halinde imalâta geçildiği ve bu malların geniş yığıllara intikal ettiği dikkate alınırca, konunun önemli ortaya çıkar. Bir malın yapımında görülen küçük bir bozukluk veya aksaklık aynı seriden imal edilmiş binlerce üniteyi etkilemekte ve toplumun çeşitli kademeleri önemli tehlikelere maruz kalabilmektedir. Bir ilaç yapımcısının hatalı imalâtı sonucu 1960'larda yüzlerce çocuğun sakat doğması, bir model otomobilin dizaynında görülen hata yüzünden çok sayıda kişinin ölmesi,

TV alıcı setlerinden zararlı ışınlar çıkması yüzünden görülen zarar gibi çok çeşitli sorumluluk halleri ortaya çıkmaktadır. Bir ülkede yapılan ilaç dünyanın bir çok ülkesinde zararlılara yol açabileceğine göre Devletler Hususi Hukuku'nu da geniş çapta ilgilendiren bir hukukî sorumluluk kavramı ile karşı karşıya bulunduğumuz kuşkusuzdur. Her ülkede farklı hukukî ilkeler yürürlükte olduğundan, karmaşık uyuşmazlıkların ortaya çıkması da mümkündür.

Oceana Publications tarafından yayınlanan PRODUCT LIABILITY isimli derlemenin piyasaya çıkan birinci cildinde Avusturya, Belçika, Kanada, Finlandiya, Almanya, İtalya, Hollanda, İsveç, İsviçre ve İngiltere'de yapımcının sorumluluğu konusunda yürürlükte olan esaslar özetlenmektedir. Kusurlu ve kusursuz sorumluluk durumları ayrıntılı olarak derlenmekte ve her bölüm, ülkesinde konunun uzmanı olan kişiler tarafından hazırlanmış bulunmaktadır. Bir malı piyasaya süren yapımcı, ortaya çıkabilecek muhtemel sorumluluk durumlarını ülkeden ülkeye incelemek isterse, föyvolan biçiminde düzenlenen bu eserden yararlanabilecektir. Yayınlanması beklenen ikinci

cild ise geri kalan diğer önemli ülkelerdeki durumu derleyecektir (1).

SİLAHLANMA VE SİLAHSIZLANMA : HARCANAN MİLYARLAR :

SIPRI : «WORLD ARMAMENTS AND
DISARMEMENT; SIPRI Yearbook
1981, London 1931, xxvii + 518 s.,
19,50 Sterlin.

Merkezi Stockholm'de bulunan dünyaca ünlü SIPRI veya Stockholm Barış Araştırmaları Enstitüsü 1981 yıllığını yayınlamış bulunuyor. 1966'da İsveç Parlamentosu tarafından kurulmasına karar verilen SIPRI'nin çalışmalarını yine bu ülke parlamentosu finanse etmektedir. Yönetim kademelerinde dünyanın çeşitli ülkelerinden tanınmış uzmanlara yer veren SIPRI'nin «bağımsız» bir araştırma kuruluşu olduğu vurgulanmaktadır (2). SIPRI'nin 1981 yıllığı dünyanın çeşitli ülkelerinde görülen silahlanmanın bo-

(1) Bu konu son zamanlarda doktrinde çok sık ele alınmaktadır. Ülkemizde de yapılan bazı sempozyumlar dışında AET bünyesinde görülen gelişmelerde kayda değer özellikler taşımaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Christian MARROUMET: «La Convention européenne et la proposition d'une Directive des Communautés européennes en matière de responsabilité du fait des produits», D.P.C.I. (Droit et Pratique du Commerce Internationale) avril, 1978 tome 4 n. 1 pp. 29-60; Daha geniş bir etüd olarak bkz. Peter Prag : A Comparative Study of the Concept and Development of Products Liability in the USA, Germany and Scandinavia, LIEI'da yayınlandı.

(2) Stockholm Uluslararası Barış Enstitüsü SIPRI'ye yaptığımız bir ziyaret ve Enstitü faaliyetlerine ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Kabaaloğlu, Halûk: «Stockholm Uluslararası Barış Enstitüsü» Meydan, Aylık Dergi, Ekim 1980, s. 35.

ytularını ve özelliklerini dikkatle sürdürülen tarafsız çalışmalar sonucu saptamakta ve sunmaktadır. Dünyada toplam askeri harcamaların 500 milyar doları aştığı kaydeden rapor, silâh ticaretinin ulaştığı büyük boyutları bütün açıklığı ile ortaya koymaktadır. Ayrıca çeşitli ülkelerin silâh alımlarını listelerle veren yıllığa göre 1980 yılında konvansiyonel silâh transferlerinde komşumuz Yunanistan'ın Fransa'dan 6 adet «Combattante-3» tipi süratli hücum bot aldığı, Hollanda'dan ise iki adet Kortenaar sınıfı savaş gemisi aldığı, bu tip gemilerden birinin ise Eleusis tersanelerinde Yunanistan'da inşa edileceği kaydedilmektedir. Ayrıca Avusturya'dan sayısı açıklanmamakla beraber Cuirassier tipi tank imha silâhı, Fransa'dan Aloutte-3 t tipi helikopter, Fransa'dan 50 adet AMX-10P zırhlı araç, 115 adet AMX-30 savaş tankı, 24 adet MM-38 Exocet tipi gemiden gemiye atılan füze, Almanya'dan 1 adet Fletcher sınıfı destroyer, İtalya'dan 12 adet helikopter, ayrıca 6 adet CH-47c Chinook tipi helikopter, Hollanda'dan F-27 tipi deniz kuvvetlerinde kullanılmak üzere 15 adet uçak -ilâveten 10-15 uçak için görüşmeler sürmektedir;- bunlar dışında ABD'den sağlanan silahların uzun bir listesi yer almaktadır. Komşu ülkelerin silahlanma çabaları hakkında bilgi almak isteyenlerin başvurabileceği yıllık, dünya silâh ticaretinin hemen her yönünü incelemekte, bunlar dışında silâhsızlanma konusuna da büyük önem vermektedir.

◆ Başkalarını inandırmanın en iyi yolu, onları dinlemektir.

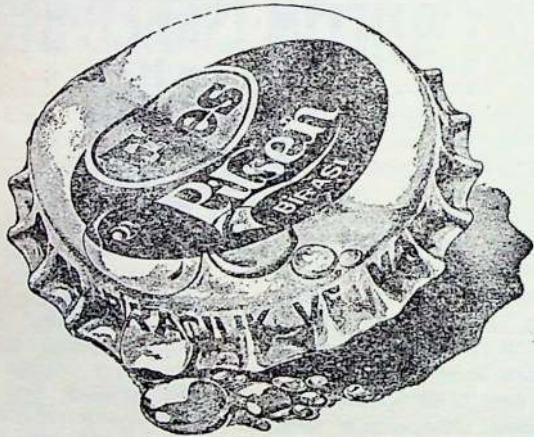
Dean Rusk

yurt içinde ve dışında
büyük çapta

YOL
KÖPRÜ
BARAJ
KAZIK TEMEL
RIHTIM·İSKELE·KIZAK
FABRİKA
SANTRAL
SU ALTI
İNŞAATLARI

ENKA
İNŞAAT VE SANAYİİ A.Ş.

Enka Hanı Balmumcu Şevki Bey Sok. İST
Tel.66 2215 Tlx.22 639 Pima.-TR

"BIRA"
BU KAPAĞIN
ALTINDADIR.

Dış Bankacılık Hizmetleri:

Yurt Dışından Ön Finansman

**İhracatçıya, pesin parayla
ihracat olanakı.**

Artık, Türk ihracatçısı, dünya pazarlarındaki rakipleriyle aynı düzeyde, eşit koşullar içinde!
Çünkü İstanbul Bankası, ihracatçıya, yurt dışı kaynaklardan organize finansman sağlıyor.

Ön finansman (Prefinansman) nedir?

İstanbul Bankası'nın yarattığı büyük olanak: Yurt dışından, 6-12 ay vadeli, Euro-market standartlarında ucuz faizli dış finansman.
İhracatçı, ihracatının karşılığını peşin alacak, mali sonra yollayacak.
İhracatçıdan istenen, dünya standartlarında kaliteli mal, zamanında teslim.

Ön finansman ne kazandırıyor?

Avrupa bankalarıyla yapılan özel anlaşmalar sayesinde, ihracatçıya geniş finansman kaynakları kazandırıyor.

Türk ihracatçısına, dünya pazarlarındaki rakipleriyle güçlü rekabet olanakları kazandırıyor.

Artık, ülke ekonomisi ve ihracat sektörü rahatlıyor, güç kazanıyor, hız kazanıyor.

Çünkü İstanbul Bankası, ihracata, bir bankadan beklenenden fazlasını veriyor.

İhracatçılar, buyurun!

MURATLI
İstanbul Bankası T.A.Ş.
Dış İşler Müdürlüğü
Mecidiyeköy Sok. No 1
Tunel-İstanbul
Tel: 495807-491831-
497152
Telex: 24387 İSTC-TR
24614 İLİM-TR
24401 İSTB-TR

**İSTANBUL
BANKASI**

"dış finansman bankası"

İLK FRİGORİFİK GEMİ • ASİT
TANKERİ • PETROL TANKERİ •
DÖKME YÜK GEMİSİ • GEMİLER •
TIR FİLOSU • TIR FİLOSU • TIR Fİ-
LOSU • YABANCI ÜLKELERDE İN-
ŞAAT TAAHHÜTLERİ • SULAMA
TESİSLERİ • TOPLU KONUT YA-
PIMLARI • SOSYAL TESİSLER • TV
KULE ŞEBEKESİ • TARIM DEPO-
LARI YAPIMI • ONBİNLERCE TÜRK
İŞÇİSİNİN YURT DIŞINDA İSTİH-
DAMI • BİLGİ BİRİKİMİ • DENEY
BİRİKİMİ • DÖVİZ BİRİKİMİ • PET-
ROL İTHALATI • ENERJİ ÜRETİMİ •
ŞİMDİYE KADAR DEĞERLENDİ-
RİLMEMİŞ İHRACAT PAZARLA-
RI • YENİ YENİ YENİ İHRACATÇI-
LAR • YENİ DÖVİZ KAYNAKLARI •
ÖDEMELER DENGESİNDE HER
YENİ GÜN YURDUMUZ LEHİNE
KONULAN YENİ AĞIRLIKLAR •
DÖVİZ • DÖVİZ • DÖVİZ • DÖVİZ
DÖVİZ • DÖVİZ • DÖVİZ • DÖVİZ
DÖVİZ • DÖVİZ • DÖVİZ •

HEPSİ TÜRKİYE'NİN!

Ve hepsi sizin mevduatınız sayesinde !

**PAMUKBANK
GÖREVİNİ
YAPTIYOR!**

Pamukbank ...

Kredilerinin %53'ünü ihracata ayırarak...

Yurt dışı taahhüt sektörümüze

büyük destek sağlayarak ...

Yeni ihracat alanları, ihracatçılar yaratarak...

Deniz ve kara ticaret filolarımızı güçlendirerek...

Ekonomide enerji ihtiyacını gözeterek...

Petrole önemli fonlar tahsis ederek...

... kaynaklarını döviz kazandırıcı
işlemlere yöneltmiş, bunu görev bilmiştir.

PAMUKBANK
"iyi bankadır"